

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI BİLİM DALI

HATTAT NAZİF EFENDİ VE ESERLERİ

Yüksek Lisans Tezi

SELVİNAZ KAYHAN

İstanbul 2006

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI BİLİM DALI

HATTAT NAZİF EFENDİ VE ESERLERİ

Yüksek Lisans Tezi

SELVİNAZ KAYHAN

Danışman:
Prof. M. Hüsrev Subaşı

İstanbul 2006

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

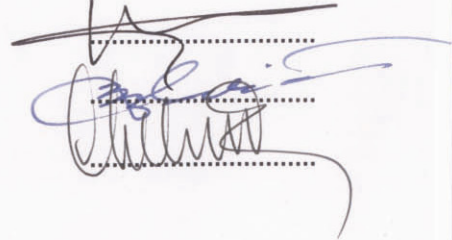
İLAHIYAT Anabilim Dalı İSLAM TARİHİ VE SANATLARI Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi SELVİNAZ KAYHAN nın HATTAT NAZİF EFENDİ VE ESERLERİ adlı tez çalışması ,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 13.07.2006 tarih ve 2006-7/11 sayılı kararıyla ile oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 10.10.2007

- 1) Tez Danışmanı : PROF. DR. M.HÜSREV SUBAŞI
2) Jüri Üyesi : PROF. DR. MUHİTTİN SERİN
3) Jüri Üyesi : PROF. DR. NEBİ BOZKURT

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
KISALTMALAR	II
GİRİŞ	1
I. MEHMED NAZİF EFENDİ'NİN HAYATI.....	4
II. MEHMED NAZİF EFENDİ'NİN ŞAHSİYETİ VE SAN'ATI.....	6
Nazif Efendi'nin Öğrencisi: Hamit Aytaç	10
III. MEHMED NAZİF EFENDİ'NİN ESERLERİ.....	11
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	44
BİBLİYOGRAFYA	46
RESİMLER	48

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.mlf.	: Aynı müellif
bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
GY.	: Güzel Yazılar
H	: Hicrî
HEA.	: Halil Edhem Arda
IRCICA	: İslâm San'at ve Kültür Araştırma Merkezi
M	: Miladî
No.	: Numara
ö.	: Ölümü
s.	: Sayfa
sy.	: Sayı
TSHK	: Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kütüphanesi
TVHSM	:Türk Vakıf Hat San'atları Müzesi
TİEM	:Türk İslam Eserleri Müzesi
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Bir şeyin varlığını bilmediğimiz takdirde yokluğunu da anlayamayız. İşte bu sebeple biyografiler, geçmişte yaşamış veya hâlihazırda yaşayan değerlerin tanınmasında ve unutulmamasında önemli birer vasıta olmuştur. Biz de bu çalışmamızda Hattat Mehmed Nazif Efendi gibi mümtaz bir şahsiyetin hayatını ve eserlerini hat san'atı çerçevesinde ele alarak, bir araya toplamaya ve incelemeye çalıştık ve bunu başlıca hedefimiz yaptık

Müstakil olarak hakkında geniş çapta hazırlanmış bir eser bulunamayan Nazif Efendi'nin hayatına ve san'atına dair bilgilere çeşitli kitap ve makalelerde rastlayabilmekteyiz.

Hat san'atına yaşadığı çağda nadide eserler kazandıran Nazif Efendi'nin hayatı ve eserleri ile ilgili ilk olarak, literatür taraması yolu ile elde edilen bilgileri fişleyip, bir araya getirerek üzerinde geniş bir değerlendirme yaptık. İstanbul'da bulunan müze ve kütüphanelerin envanter defterleri ve ilgili kaynakları yerinde inceleyip gerektiğinde fotoğraflarını alarak, elde edilen bilgileri ve eserleri özellikleri ile dosyalamaya çalıştık.

Hattatın biyografisine dair bilgilere Ahmet Süreyya Saltuk'un *Sebilürreşad* isimli dergide yayınlanan makalesinde, İbnülemin M. Kemal İnal'ın *Son Hattatlar*'ında Süheyl Ünver'in Süleymaniye Kütüphanesi arşivi bünyesinde bulunan evrak içinde ve aile fotoğraflarında, M. Uğur Derman'ın çeşitli araştırmalarında, Ali Alparslan'ın *Osmanlı Hat San'atı Tarihi* ve Şevket Rado'nun *Türk Hattatları* isimli eserinde ve yine farklı araştırmacılar tarafından kaleme alınmış muhtelif ansiklopedi maddelerinde, ayrıca gazete ve dergilerde yayınlanan bazı makalelerde rastlayabilmekteyiz.

Topkapı Sarayı Müzesi, Sabancı Müzesi, Türk Vakıf Hat San'atları Müzesi, Türk İslam Eserleri Müzesi ve Divan Edebiyatı Müzesi ile muhtelif kütüphanelerde de Nazif Efendi'nin eserleri bulunmaktadır. Ayrıca genellikle İstanbul'da gerçekleştirilmiş bazı müzayedelere ilişkin yayınlanmış kataloglarda da onun eserlerine rastlamaktayız.

Hattatın taşa mahkuk eserlerine ise Yıldız Sarayında, İstanbul Merkez Komutanlığında, Selimiye Kışlasında, Harbiye Askerî Müzesinde ve çeşitli mezar kitâbelerinde ulaşabilmekteyiz.

Başbakanlık Osmanlı Arşivinde ve Sadberk Hanım Müzesi'nde ise Nazif Efendiye ait herhangi bir bilgiye ve esere rastlanılmadı.

Nazif Efendi'nin kartvizit yazdığı İ. Mahmut Kemal İnal'ın *Son Hattatlar*'ında bilgi olarak mevcutsa da bu doğrultuda yeni bilgi ve örneklerle ulaşılamadı. Onun Karagöz tasviri yaptığını Uğur Derman' dan ve çeşitli makalelerden öğrenmekle birlikte bu konuda görsel malzeme temini mümkün olmadı.

Ayrıca Nazif Efendi'nin *Erkân-ı Harbiye* hattatlığı sırasında yazmış olduğu harita hatlarını da elde edebilmek için İstanbul Merkez Komutanlığına, Askerî Müzeye ve bazı coğrafya ve tarih uzmanlarına yaptığımız başvurulara rağmen sonuç itibarıyla herhangi bir bilgiye ulaşmak mümkün olmadı.

Araştırmamızın ismini İ. Mahmut Kemal İnal'ın *Son Hattatlar*'ında ki isimlendirmeye uyarak 'Nazif Efendi ve Eserleri' şeklinde belirledik. Daha sonra Hüseyin Haşim'in *Son Hattatlar*'dan daha önce yayınlanan makalesinde 'Nazif Bey' şeklinde geçtiğini tespit ettik. Uğur Derman'ın makalelerinde de 'Nazif Bey' diye geçmektedir. Türk Kültürü'nün 20.yy' ında çok önemli bir kültür ve tarih adamı olan İ. Mahmut Kemal İnal'ın yanlış bir isimlendirmeye gitmeyeceği düşüncesi ile bu tesmiyeye uyduk.

Tez çalışmamızın birinci bölümünde Nazif Efendi'nin hayatı ele alınmış, bunun yanında hocaları ve öğrencilerinin biyografilerine de bir ölçüde yer verilmiştir.

İkinci bölümde, Nazif Efendi'nin hattatlığı, kullandığı yazılar ve hat san'atında izlediği ekol hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde, hattatın, İstanbul müze ve kütüphanelerinde ve özel koleksiyonlarda ve sadece bazı yayınlarda mevcut olan eserleri ve taş mahkuk olan eserleri de başlıklar altında tarih sırasına göre önemli özellikleri ile yine bu bölümde yer almıştır.

Değerlendirme ve sonuç bölümünde ise hattatın hayatı ve eserleri hakkında yapmış olduğumuz bu çalışma üzerinde genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Bu çalışmamız sırasında kullanılan kaynakların ve araştırmaların tamamı 'Bibliyografya' başlığı altında çalışmamızın sonunda ayrıca verilmiştir.

Bölümlerin içerisinde geçen eserlerin listesi ve fotoğrafları ise hangi tarihi taşıdığına bakılarak kronolojik tarzda resimler kısmında sunulmuş böylece yazının gelişme sürecinin izlenmesine imkan sağlanmıştır.

I. MEHMED NAZİF EFENDİ'NİN HAYATI

Hacı Nazif adıyla da tanınan Mehmed Nazif Efendi, Bulgaristan sınırları içerisinde kalan Rusçuk'ta 1262/1846'da doğmuştur.¹ Kırım Türlerinden Mustafa Efendi'nin oğludur. Nazif Efendi küçük yaşta ailesiyle birlikte Dobruca'ya, oradan da İstanbul'a gelmiştir. Kardeşi Âkif ile beraber Enderûn-ı Hümâyûn'a alınmıştır. Ailesi ise Bursa'ya yerleşmiştir. Babasının ölüm tarihi belli değildir. Annesi Şerife Emetullah Hanım ise 1886'da vefat etmiştir. Nitekim Bursa Emir Sultan Cami hazîresinde ki kabri bizzat Nazif Efendi tarafından celî sülüsle yazılmıştır. Metni şöyledir: “*Ah mine'l-mevt! Saray-ı Hümayundan muhreç Âkif ve Hattat Nazif Efendi'lerin vâlideleri merhume Şerife Emetullah Hanım'ın ruhu için fatiha. Harrerehû Nazif 1303*”.²

Mehmed Nazif Efendi Enderûn-ı Hümâyûn'da tahsiline devam ederken Hırka-i Saadet Dairesi imamlarından Hattat Burdurlu Hâfız Vahdetî Efendi'den (ö.1895)³ sülüs ve nesih yazılarını meşk etmiş ve on altı yaşında kendisinden icâzet almıştır.⁴ Mehmet Şefik Bey'den (ö. 1297/1880) de ancak sülüs ve nesih bir meşk alabilmiştir.⁵ Ali Alparslan ise Nazif Efendi'nin bu iki hattattan aklâm-ı sitte meşk ettiğini söyler.

¹ İbnülemin M. Kemal İnal, **Son Hattatlar**, İstanbul 1970, s. 236; Uğur Derman, “*Mehmed Nazif Bey*”, **DİA**, c. 28, s. 502; a.mlf., **Hattat Nazif Bey**, İstanbul 1963.

² Uğur Derman, “*Mehmed Nazif Bey*”, **DİA**, c. 28, s. 502.

³ Hafız Vahdeti Efendi 1832'de Burdur'da doğmuş, 1895'de vefat etmiştir. Kendisi Nazif Efendi'ye Enderun'da hocalık yapmış ve onun Erkan-ı Harbiyye Matbasına geçmesine yardımcı olmuştur. Vahdeti Efendi'nin Kur'an-ı Kerimleri ve güzel istifleri mevcuttur. (Daha geniş bilgi için İnal, a.g.e., s. 441'e bakınız.)

⁴ Ahmet Süreyya Saltuk, “*Hattat Mehmet Nazif Bey*”, **Sebilürreşad**, sy. 244, c. 10, s. 159.

⁵ Saltuk, a.g.e., s. 159; Uğur Derman, a.g.m., **DİA**, s. 502; Şevket Rado, **Türk Hattatları**, İstanbul: Yayın Matbaacılık, 1984, s. 242; İnal, a.g.e., s. 2///36.

Nazif Efendi 1880'li yılların ilk yarısında Sâmi Efendi (ö.1912) ile tanışmış ve kendisinden, sülüs, celî, divanî, ta'lik ve tuğra meşk etmiştir. Altmış yaşından sonra 1907'de Sâmi Efendi'den⁶ ta'lik icâzeti almıştır.

Gençlik yıllarında bazı mekteplerde hüsn-i hat dersleri veren Mehmed Nazif Efendi'nin asıl görev hayatı 1887'de Harbiye Mektebi hattatlığına tayin edilen Vahdetî Efendi'nin, kendisine Erkân-ı Harbiyye-i Umumiyye Matbaası'nda vazife almasına yardımcı olmasıyla başlamıştır. Nazif Efendi bu matbaada yıllarca haritaların litografya⁷ (taşbaskısı) tekniğiyle çoğaltılması için eczâlî kağıt üzerine eczâlî mürekkeple yer adları yazmıştır. Matbaada harita yazılarının tahririnde emsalsiz görülmüştür.⁸ Mehmed Nazif Efendi vefâtına kadar burada vazifesini devam ettirmiştir.

Nazif Efendi, göğsünden ve kalbinden rahatsız iken, kendisine felç isabet ederek 1913 (29 Rebiü'l- evvel 1331-23 Şubat 1328)⁹'de vefat etmiştir. Yahya Efendi Dergâhı hazîresinde ki kabrinin kitâbesi olmadığı gibi nerede olduğu da belli değildir.

Nazif Efendi'nin Taksim Gümüşsuyu'ndaki ahşap evi yakın zamanlara kadar durmakta imiş. Yine Süheyl Bey'in Süleymaniye kütüphanesi arşivinde bulunan dosyasında Ayazpaşada da bir evi olduğunu öğrenmekteyiz.

Mehmet Nazif Efendi'yi, onunla aynı yıllarda yaşayan Kadırgalı Mustafa Nazif Efendi ile karıştırmamak gerekir. Bu zât hıfza çalışanlar arasında yaygın ancak hat bakımından orta seviyede bulunan matbu mushafıyla tanınmaktadır.

---

⁶ Sâmi Efendi 1838'de İstanbul'da doğmuştur. Divan-ı Hümayun ve Nişan Kalemî katipliklerinde bulunmuştur. Sâmi Efendi 1912'de vefat etmiş ve Fatih Camii Hazîresine defn olunmuştur. Sâmi Efendi bilhassa celî sülüs ve celî talikte rakipsiz görülmüş, aklam-ı sittede ise klasik yolu izlemiştir. Eserleri muhtelif camilerimizde, müzelerde ve hususi koleksiyonlarda mevcuttur. Sâmi Efendi bir çok talebe yetiştirmiştir. Nazif Efendi'de Sâmi Efendi'nin en kıymetli talebelerinden olmuştur. (Geniş bilgi için bk. İnal, a.g.e., s. 356.)

⁷ Gayet ince taneli kalker taşlarının sathı tesviye ve perdah olunarak üzerine yaptığı mürekkeple yazılan yazı veya resimleri kağıda basma sanatı ve bu usulde basılmış şeyler.

⁸ Saltuk, a.g.m, s. 160.

⁹ İnal, a.g.e., s. 236.

II. MEHMED NAZİF EFENDİ'NİN ŞAHSİYETİ VE SAN'ATI

Nazif Efendi'nin boyu kısaya yakın, gür kaşlı, uzun sakallı, yuvarlak yüzlü, mavi gözlü imiş.¹⁰ Kararlı bir kişiliğe sahip olan Nazif Efendi bununla birlikte yumuşak huylu ve israfı sevmezmiş. Çoğu zaman cömert olduğu halde bazen de esirgermiş. Bunun sebebi de tefekkürmüş. Sadeliği tercih eden, dininde dürüst, mesleğinde sebatkâr ve işinde çalışkan biri imiş.

Nazif Efendi kalıplı ve siyah bir fes giyer, kıyafetlerinden dolayı da kendisine de “Çantalı Hattat”, “Çizmeli Hattat” denilirmiş.¹¹

Deve derisinden Karagöz tasviri yapmakta usta olan¹² Nazif Efendi, gençliğinde pehlivanlığa merak sarıp güreşe de çıkmıştır. Yazı yazarken elindeki metaneti muhafaza için bir çok hattatın geleneksel anlayışı dışında zaman zaman baltayla odun kırdığı da bilinmektedir.

Nazif Efendi'nin yazı hayatını iki dönemde ele alan Ahmet Süreyya *Sebilürreşad* dergisindeki yazısında, ilk dönemin sülüs ve neshe ait olduğunu ifade etmektedir. İlk dönem ve ikinci dönem yazılarındaki farkın ise hattatın resim kabiliyeti ile ilgili olduğunu ifade etmektedir.

Nazif Efendi'nin yazıda kendini tam olarak bulduğu ikinci dönem Sâmi Efendi ile tanıştıktan sonra başlamış, Sâmi Efendi, Nazif gibi müstesna bir kabiliyeti tanıdıktan sonra kendisine birikimini şevkle aktarmıştır. 1982'de yakın dostu Çarşambalı Ârif Bey'in vefatıyla sarsılan Sâmi Efendi, adeta onun yerine Nazif

¹⁰ İnal, a.g.e., s. 236; Saltuk, a.g.e, s.

¹¹ Uğur Derman, *Mehmet Nazif Bey*, **DİA**, c. 28, s. 502

¹² M. Kemal İnanın Son Hattatlar isimli eserinde müellif bu bilgiyi Reisu-l Hattatin Kamil Efendi'nin söylediğini ifade etmektedir.

Bey'i koymuş “Allah Ârifî aldı yerine Nazif’i verdi” sözleriyle teselli aramıştır. Yine Sâmi Efendi’nin bir gün Nazif Efendi’nin eserlerine bakarken, “Allah Nazifi yazı yazmak için yaratmış” sözleriyle hayranlığını ifade ettiği bilinmektedir.¹³ Sâmi Efendi 1903 de vefat eden kızının kabrine kitâbe yazılmasını da Nazif Efendi’ye bırakmıştır. Nazif Efendi de, Sâmi Efendi’nin kendisi üzerindeki değerini “Ben ona mülâki olduktan sonra esrâr-ı hatta vukuf peydâ ettim” diyerek ifade etmiştir.

Nazif Efendi artık “celî” yazıyı anlamaya, sırlarını keşfetmeye başlamıştır. Kendisinde taklide meyil daha fazlaşmış, ama şahsiyetini de hiçbir zaman kaybetmemiştir. Söyle ki Nazif Efendi, celi yazı ve taklid sahalarında en başarılı eserlerini bu dönemde meydana getirmiştir.

İsmail Zühdü, Şevki Efendi, Yesârîzâde ve Mustafa Rakım gibi hattatların yazılarını fevkalade taklit etmiştir.¹⁴

Nazif Efendi kalemin çeşitli hareketlerine dikkati çekmiştir. Kendisi harflerin ve kelimelerin en ince ölçü ve biçimlerine vakıf imiş. Bu sebeple Nazif Efendi’nin yazıları kusursuz bir güzellikte görülmüştür.

Nazif Efendi yazıyı öğretirken oldukça canlı tarif edermiş. Meselâ, bir ب nin ucu bir arının gerisine benzetilir, ج in karnı bir yumurta teşkil eder; ortada ف kapalı bir başta göz demektir. Özellikle م in kuyruğu adetâ damlamak üzere bulunan, bir ince su yoluna benzetilmiştir.¹⁵

Nazif Efendi başta celî olmak üzere sülüs, nesih ve ta’lîk yazılarında üstatlığını göstermiştir. Divanî ve tuğra da meşk etmiştir. Bununla birlikte araştırmalarımız boyunca divanî yazı ile yazdığı bir eserine ve tuğrasına rastlanılamamıştır.¹⁶

¹³ İnal, a.g.e., s. 236.

¹⁴ Geniş bilgi için bk. Uğur Derman, “Mehmed Nazif Bey”, *DİA*, c.28, s.502

¹⁵ Saltuk, a.g.m., s. 160.

¹⁶ Uğur Derman Nazif Efendi’nin divani yazısını bir yerde gördüğünü ama nerde olduğunu bilmediğini ifade etmiştir.

Nazif Efendi'nin celî bir hattı kâmiş kalem yerine tek kurşun kalemle resmedip yazabilecek yeteneğe sahip olduğu bilinmektedir. Erkân-ı Harbiyye dairesi harita şubesi reisi Ali Şeref Paşa'ya celî hat ile yazdığı bir levhası kendisinin celîdeki kudretinin delilidir.¹⁷ Celî yazıda Mustafa Rakım üslubunu benimsemiş ve bu yazıyı, hocası Sâmi Efendi derecesinde yazmaya muvaffak olmuştur.

“*Celî, sülüsün aynı olmadır*” diyen Nazif Efendi sülüs hattının celî şekli ile arasında sadece irilik farkı bulunduğu düşüncesindedir. Küçültücü dürbünle yazıları küçük boya indirmiş, oluşan farkı da tashihle gidermiştir.¹⁸ Bu sebepten dolayı Nazif Efendi'nin celî yazılarındaki hareke ve işaretleri de bundan dolayı bazen tıkızlaşmıştır. Ayrıca levhaların tarihilerini yazmada da fazla titiz olmadığı bilinmektedir.¹⁹

Sülüs ve nesih yazıda da oldukça güzel eserler bırakan Nazif Efendi için Necmeddin Okyay “*Şevki Efendi, sülüs ve nesih; Sâmi Efendi celî sülüs ve tâ'likte hüsn-i hattın heykelinin dikmiştir. Nazif Efendi'de Sâmi gibi aklâm-ı sitte de ve celî sülüs de Mustafa Râkım üslubunda yazmışsa da, sülüs ve nesihlerinde o kadar güzel bir şive vardır ki, bunların içinde büyük hattatların hepsinin zevki gizlidir*” demiştir.²⁰

Nazif Efendi'nin sülüs ve nesih hatla yazmış olduğu levhalara ve kıt'alara bakıp da hayran olmamak mümkün değildir.

Ta'lik' yazıda Yesârizâde Mustafa İzzet Efendi'nin üslubunu benimseyen Nazif Efendi, bu yazıyı Sâmi Efendi'den öğrenmiştir. Nitekim 1325/1907 yılında ise kendisinden ta'lik icâzetnâmesi almıştır. Ali Alparslan icâzetnamenin Necmeddin

---

¹⁷ İnal, a.g.e., s. 236.

¹⁸ Geniş bilgi için bk. Mahmud Bedreddin Yazır, **Kalem Güzeli**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, c. 3, 1989, s. 308.

¹⁹ Uğur Derman, a.g.m., **DİA**, c.28, s. 502.

²⁰ Ali Alparslan, **Osmanlı Hat San'atı Tarihi**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999, s.93.

Okuy koleksiyonunda olduğunu halen de TSHK No: 321 de kayıtlı olduğunu ifade etmektedir.²¹

Nazif Efendi'nin bu yazının bilhassa celî kısmında çok usta olduğu bilinmektedir. Yıldızda Orhâniye Kışlası kapısındaki kitâbe (bk. Resim11) ile Yıldız Camii Saat Kulesi kaidesindeki tâ'lik kitâbeler (bk. Resim 15-16) kendisinin imzasını taşır. Bunlardan başka ta'lik hattıyla yazmış olduğu başka eserler de bulunmaktadır.

Nazif Efendi imzalarına gelince kimi zaman stilize kompozisyon, kimi zaman da açık satır şeklinde yazmıştır. İlk yıllardaki eserlerinde imza atarken Enderundaki görevine atıf yaptığı görülür (bk. Resim 5). Diğer yazılarında bazen sadece “*Ketebehû Nazif*”, bazen de “*Sevvedehu Nazif*” bazen kafiyeli biçimde “*Hâk-i pâyi evliyâ Mehmed Nazif pür-hatâ,*” bazen de “*el-hac Mehmed Nazif*” gibi ifadeler kullanmıştır. Yine bazen babasının adını zikrettiği bazen de görev yerine gönderme yaparak “*el- Fakir Muhammed Nazif an hattatîni'l- Erkân-ı Harbiyye*” şeklinde imza attığı görülmektedir.

Bütün imzalarının sonunda genellikle Allah'ın affına sığınma konulu “*gaferallahu zünûbehû*” gibi ifadeleri eklediği görülmektedir.

---

²¹ Alparslan, a.g.e., s. 93. Yine eserin Topkapı Sarayı'nda Güzel Yazılar Albümünde olduğunu Uğur Derman Bey'den öğrenmekteyiz.

NAZİF EFENDİ’NİN ÖĞRENCİSİ: HAMİT AYTAÇ

Asıl ismi Musa Azmi olan Hamit Bey Diyarbakır’da 1891 de doğmuştur. İlk tahsilini Diyarbakır’da yapmış, on beş yaşında İstanbul’a gelerek, burada Hukuk ve Sanayi mektebine devam etmiştir. 1328’de Mektebi Harbiye Matbaası hattatlığına ve Erkân-ı Harbiyye-i Umumiyye ser hattatı hocası Mehmed Nazif Efendi’nin vefatı üzerine de bu matbaaya geçmiştir.²²Daha sonraları da kendisi matbaa açmış yazı işlerine burada devam etmiştir.

Son yılını Haydarpaşa Numune Hastanesinde tedavi ve bakımla geçiren Hamid Bey, 18 Mayıs 1982’de vefat etmiş ve ertesi gün Karacaahmet kabristanında ünlü hattat Şeyh Hamdullah’ın yanı başında toprağa verilmiştir.

İstanbul’da Nazif Bey’den celi sülüs, Kamil Akdik’ten sülüs ve nesih, İ.Hakkı Altunbezer’den tuğra çekmeyi öğrenmiştir. Ta’likde Hulûsi Efendi’den faydalanmışsa da yazılarında asıl olarak Yesarizâde’nin etkisi görülür.

Hamit Bey iki Kur’ân-ı Kerîm yazmıştır. Kur’an cüzü, en’âm-ı şerif, Yâsîn-i şerif Eserin Adında yayınlanmış eserleri yanında, hilye, kıta, murakka’ vb. formunda sayısız eseri vardır.²³ Şişli Camii’nin yazıları onundur. Bunlardan başka Ankara Kocatepe Camii ile Eyyüp Camii kubbe yazıları, Söğütlüçeşme Camii kapı başlarındaki yazıları onundur. Çeşitli özel koleksiyonlarda yazıları bulunmaktadır.

---

²² M. Hüsrev Subaşı, “*Aytaç, Hamit*”, **DİA**, c.4, s. 287.

²³ M. Hüsrev Subaşı, “*Aytaç, Hamit*”, **DİA**, c.4, s. 288.

III. MEHMED NAZİF EFENDİ’NİN ESERLERİ

Tespit ettiğimiz eserleri tarih sırasına göre verdik

.

1.

Eserin Adı	:	Celî sülüs levha
Tarihi	:	1285/1869
Metni	:	Nazif Efendi’nin ulaşabildiğimiz en eski tarihli eseridir.Celî sülüs levhadır (bk.Resim 5). Sülüs “Kaale’llâhu Teâlâ” ifadesi ile başlayan levhada Celî Muhakkak yazı ile Besmele, Celî Sülüs ile de Mülk Suresinin ilk âyeti alışılmışın dışında ve serbest tarzda kompoze edilmiş, sonuna yine sülüs ile “Sadeka’llâhu’l-Azîm” cümlesi eklenmiştir. Stilize imzada “ <i>Ketebehû Mehmed Nazîf an Hademe-i Enderûn-i Hümayûn- Sene 1285</i> ” ifadesi okunmaktadır ²⁴ .
Bulunduğu yer	.	Bursa Ulu Camii

---

²⁴ Bk. Kazım Baykal, *Bursa’da Ulu Camii*: Bursa ve Liselerinden Yetişenler Derneği, İstanbul 1950 , ; Hattatın ismini zikretmeden Zafer İhtiyar’ın yayınında eserin fotoğrafına yer verilmiştir. Bk. Bu resim Zafer İhtiyar, *Bir Hüsn-i Hat Sergisi Bursa Ulu Camii* : Kaynak Yayınları, İstanbul 2005, s. 45.

2.

Eserin Adı	:	Celî sülüs levha
Tarihi	:	1283/1867
Metni	:	<i>“Dil be-dest âver ki haccı ekber est Ez hezârân Kâ’be yek dil bihter est Kâbe bünyâd-ı Halîl-i Âzer est Dil nazargâh-ı Celîl-i Ekber est Sevvedehû Mehmed Nazif bin Mustafa”.</i>

Ölçüleri	:	68 x 56 cm
Özellikleri	:	Satır aralarına altın cetvel çekilmiştir (bk. Resim6).
Bulunduğu yer	:	TSHK.G.Y. 1311(C.2)

3.

Eserin Adı	:	Celî sülüs kıt’a
Tarihi	:	1284/1868
Metni	:	<i>“İstikamette kalem yanmada şem’ olsa kişi Gene mikrâz-ı kazâdan serini kurtaramaz. Ketebehû Mehmed Nazif”.</i>

Ölçüleri	:	29 x 46.4 cm
Özellikleri	:	İki satır halinde hafif istifle yazılan eserin etrafına ve ilk iki satır arasına altın cetvel çekilmiş,yazının gri zeminli çevresi zerefşan tarzında süslenmiştir (bk.Resim 7).
Bulunduğu yer	:	TSMK. G.Y. 693

4.

Eserin Adı	:	Sülüs - nesih koltuklu kıt’a
------------	---	------------------------------

Tarihi	:	1287/1870
Metni	:	Üstte celî sülüs ile “ <i>Bismillâhi temeyyünen bi zikri’l-celîl</i> ” altta <i>Kâlet Aişe</i> diye devam eden hadis-i şerif nakli yer almaktadır. <i>Ketebehû Muhammed Nazif.</i>
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Celî sülüs ve nesih metin yeşil zemin üzerine yazılıdır. Koltuk kısımları tezhipsizdir. Sol alt kısımda hattatın imzası vardır. Eserin kenar kısımları ebruludur (bk.Resim 8).
Bulunduğu yer	:	Ali Alparslan, <i>Osmanlı Hat San’atı Tarihi</i> , İstanbul, 1999. s. 91.

5.

Eserin Adı	:	Celî sülüs, sülüs – nesih hilye-i şerîf
Tarihi	:	1291/1874
Metni	:	Besmele ve “ <i>İnnallahe ala külli şey’in kadîr</i> ”
Ölçüleri	:	45,5 x 37.5 cm
Özellikleri	:	Klasik hilye formunun dışında yazılmıştır. Çevresi ve iç yüzeyi altınla çiçek, rokoko ve stilize buket bezemeleri ile tezhiplidir (bk.Resim 9).
Bulunduğu yer	:	Alif Art A.Ş. Müzayedesı. 17 Nisan 2005.

6.

Envanter No	:	3261
Eserin Adı	:	Celî sülüs kıt’a
Tarihi	:	1301/1883
Metni	:	“ <i>Kaale’n-Nebıyyu Aleyhi’selâm: İttehizû’l-hammame fî buyûtikum feinnehâ tülhi’l-cinne an sıbyânüküm.</i> ”
Ölçüleri	:	51 x 51 cm

Özellikleri : Yazının etrafında zencirek, dış pervazda da rokoko tarzında çivit mavisi üzerine hafif altın süslemeler vardır. İlk satırdaki yazının iki tarafında altından çiçek buketleri mevcuttur (bk.Resim 10).

7.

Eserin Adı : Celî ta'lik kitâbe

Tarihi : 1302/1883

Metni : *Encüm-i sipâh-ı pâdişâh-ı âsumân-penâh*

Abdülhamîd Han ki odur sâye-i Hüdü

Saf bağlamaz mı emrine dâru'l-cihâdda

Askerler ordu ordu mu' asker livâ livâ

Berden cihân-ı garrâya gider cân fedâ eder

Fermânı bir işâret ederse gazâ gazâ

Olmaz mı fart-ı himmetinin hep nişânesi

İ'mâr-ı mülke eylediği bunca i'tinâ

Yapdırdı pek metîn ve mükemmel bu kışlayı

Olsun cihânda fâtiha-i nusret ü hüdü

Nisbet kılındı Hazret-i Orhan'ın ismine

Eyler o intisâb ile de kesb-i i'tilâ

Oldukça sulh ü cenk bu âlemde pâ-y-dâr

A'dâ-yı dîne gâlib ola ceyşi dâimâ

Târihi etdi kalbime Nâci bu şeb tulû'

Yıldız'da kışla kıldı meh-i Saltanat binâ

Ölçüler : Alınamadı.

Özellikleri : İmzasızdır. Yeşil zemin üzerine yazılıdır. İki tarafında bulunan sülüs hatlar Alaaddin Bey'e aittir

(bk.Resim11)

Bulunduğu yer : Yıldız Orhaniye Kışlası

8.

Türü : Sülüs, celî sülüs, nesih hilye

Tarihi : 1303/1885-86

Metni : “İnnallahe ala külli şey’in kadîr.”

Ölçüleri : 51 x 51 cm

Özellikleri : Klasik hilye formu dışında yazılmış ve yazıları koyu zemine gümüş renginde tab edilmiştir..Uzaktan bakıldığında beşli Ali kompozisyonu dikkat çekmektedir. Eser hırpalanmış olduğundan müzede teşhirde değildir (bk. Resim12).

Bulunduğu yer : Sabacı müzesi 140-0065-MN

9.

Eserin Adı : Sülüs-nesih hilye-i şerîf

Tarihi : 1300/1882

Metni : Dış dairede “besmele” ile ve “mâ erselnâke illâ rahmeten lil-âlemîn ve inneke alâ hulukın azîm” ve levlâke levlâk lemâ halaktü’l-eflâk” ibareleri; içte beş tane Allah lafzı; ortada ise İsm-i Nebi Muhammed (S.A.V) yer almaktadır. Ortadaki ‘alâ’lar’ innellâhe ala küll-i şey’in kadîr’ ayetine aittir. Diğer boşluklarda ikişer satırlık nesih olarak hilye yazılıdır.

Ölçüleri : Alınamadı

Özellikleri : Eserin görülemedi ve resmi alınamadı. Bilgiler envanter defterinden alındı.

Bulunduğu yer : TVHSM. 1416

10.

Eserin Adı : Celî sülüs kitâbe

Tarihi : 1303/1884

Metni *“Ah min-el mevt! Saray-ı Hümayundan muhreç Akif ve Hattat Nazif Efendilerin valideleri merhume Şerife Emetullah hanımın ruhu için fatiha. Harrerehu Nazif 1303”.*

Özellikleri : Annesi Şerife Hanım’ın mezar taşı. Resmi alınamadı.

Bulunduğu yer : Bursa Emir Sultan Camii

11.

Eserin Adı : Celî ta’lik kitâbe

Tarihi : 1305/1886

Metni *“Hamid Han-ı kerîm’in nimet-i şirin-i lutfundan Eder bu mekteb-i dilseyr ü ihya nev taamhâne Çıkub bâlâsına birden dedim tarihini muhtar Yapıldı tarzı âlâda ne bâlâ nev taamhâne”*

Ölçüleri : Alınamadı.

Özellikleri : Mermer üzerine yazılıdır. İmzasızdır. (bk.Resim 13).

Bulunduğu yer : Harbiye Askerî Müze Taamhâne kapı kitâbesi

12.

Eserin Adı	:	Celî sülüs istif
Tarihi	:	1307/1913
Metni	:	“ <i>Allahu yuâvinukum fî külli ’l- umûr.</i> ”
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Kalıp yazıdır.
Bulunduğu yer	:	Mehmet Özçay Arşivi (bk.Resim 14)

13.

Yıldız Silahhane Kitâbesi: 1306/1887 tarihli, imzasızdır. (Uğur Derman’ın DİA’da ki makalesinde bahsetmiş olmasına rağmen burada böyle bir kitâbe bulunmamaktadır.)

14.

Eserin Adı	:	Celî ta’lik kitâbe
Tarihi	:	1308/1889.
Yazı metni	:	“ <i>Olur her saat mesud ahdinde Hamid Hanın Tânin-endâz-ı âzan-ı cihan avâze-i şevket Bu mikat-ı bed-i yapıdı tarihin dedi muhtar Yapıldı tarz-ı âlide müsenna’ kulle-i saat.</i> ” <i>Tarh-ı ulvi-i şehinşâhı olan bu kullede Oldu mizan-ı hevâ hikmet nümây-ı i’tilâ Nakşolunsun tâkına Muhtar bu tarih-itam Kulle-i saat tevâzüngâh-ı mizân ü heva</i>

*Hakân-ı kuvvet bahş-ı din yaptı bu saat kulesin
İlan için islama hep evkat-ı hams tâati
Tarihine muhtar eyledi ehl-i temâşa serfurû
Sultan Hamid etti bina bu cilvegâh-ı saati*

*Şehinşâh-ı cihan Abdülhamid Han eyledi inşa
Mükemmel kulle-i saat bu mebna-ı refi' üzere
Temâşa eyleyip tarihini yazdı kulu muhtar
Yapıldı kulle-i saat bu nev tarz-ı bedi' üzere.”*

Ölçüleri : Alınamadı.

Özellikleri: Kitabe, saat kulesinin dört bir çehresinde devam etmektedir. Kapının üzerindeki yazının üstünde Sâmi Efendi'nin tuğrası vardır. Taşa mahkuk yazılar yeşil zemin üzerine altın varakla tezyin edilmiştir (bk.Resim 15,16).

Bulunduğu yer : Yıldız saat kulesi

15.

Eserin Adı : Sülüs levha

Tarihi : 1309/1891

Metni : “*Men kâne fî kalbihillah
Femuînuke fid'-dâreynillah
Ve men kâne fî kalbihî gayrullah
Fehasmuhû fid'-dareynillah.*”

Ölçüleri : Alınamadı.

Özellikleri : Nohudî zemin üzerine yazılıdır. Beynessutur tezhiplenmiştir (bk. Resim17).

Bulunduğu yer : Mehmet Özçay Koleksiyonu

16.

Eserin Adı	:	Celî ta'lik levha
Tarihi	:	1311/1893
Metni	:	Eser görülemediği için metin hakkında bir bilgi verilemedi.
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Cihangir Camiinden getirilmiştir. Resmi alınamamıştır.
Bulunduğu yer	:	TVHSM. 2692

17.

Eserin Adı	:	Celî ta'lik kitâbe
Tarihi	:	1309/1890
Metni	:	<i>“Bu ıstablı zamân-ı şevketinde eyledi te'sîs Harâb olmuşdu tecdîd etdi Hakan-ı kerem-mu'tâd Înân-tâb-ı fezâ-yı feyz-i rahmethâne-i Cennet Mukaddes vâlid-i Sultan Hamîd pâdişâh-ı ecdâd Temâşa eyleyüp târihini yazdı kulu Muhtâr Bu ıstablı Hamid Han eyledi i'mâr ü esb-âbâd”</i> Mehmed Nazif gufira leh 1309
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Mermer üzerine yazılıdır. Yesârizâde'nin yazılarıyla birlikte (bk.Resim 18).

18.

Eserin Adı	:	Celî ta'lik kitâbe
Tarihi	:	1309/1890
Metni	:	Saib Paşa kabir kitâbesi
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Yuvarlak bir taş üzerine satır halinde yazılıdır (bk.Resim9).
Bulunduğu yer	:	Çemberlitaş II. Mahmut türbesi

19.

Eserin Adı	:	Celî sülüs kitâbe
Tarihi	:	1311/1892
Metni	:	Su ayeti
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Eser görülemediği için resmi alınamadı.
Bulunduğu yer	:	Yakacık yolunda bir çeşme kitâbesi

20.

Eserin Adı	:	Celî sülüs levha
Tarihi	:	1313/1895
Metni	:	<i>“Ol Resûl-i müctebâ hem rahmeten li'l- âlemîn Bende medfundur deyû eflâke fahr eyler zemîn Ravzasın edip ziyaret didi Cibril-i emîn Hâzihi cennâtü adnin fedhulûhâ halidîn”</i>
Ölçüleri	:	51 x 49 cm
Özellikleri	:	Nohûdi zemin üzerine siyah mürekkeble yazılıdır. Satır araları altın cetvellidir. Turkuaz renkli ara pervazdan

sonra lacivert zemin üzerine altın rûmî bezemelidir
(bk.Resim 20).

Bulunduğu yer

IRCICA Kütüphanesi

21.

Eserin Adı : Celî sülüs
Tarihi : 1315/1897
Metni : “*Bismillâhirrahmanirrahîm
İnnemâ yürîdullâhu li-yüzhibe ankümü’r-ricse ehle’-
beyti ve yutahiruküm tathîrâ
Sadakallâhü’l-Azim.*”
(Ahzâb Sûresi 33. âyet)

“*Kul huvellâhu ehad. Allâhu’s-Samed. Lem yelid ve
lem-yûled ve lem-yekün lehû küfiven ehad.
Sadekallâhü’l-Azîm.*”

(İhlâs Sûresi)

Hâk-i pâ-y-ı evliyâ Mehmed Nazîf pür-hatâ sene 1315

Ölçüleri : Alınamadı.
Özellikleri : Levha, mevlevî sikkesi biçiminde istif edilmiştir
(bk.Resim 21).
Bulunduğu yer : İ. Hakkı Baltacıoğlu, *Türklerde Yazı San’atı*. Ankara,

22.

Eserin Adı : Celî sülüs
Tarihi : 1317/1899
Metni : “*Cihanda görmedi rahat ne şâh u ne geda asla
Ümit var olma dünya-yı deni-i bi-vefadır bu.*”

Ölçüleri	.	Alınamadı.
Özellikleri	:	Eserin fotoğrafı alınmıştır ve tab edilmemiş durumdadır (bk.Resim 22).
Bulunduğu yer	:	Süleymaniye Kütüphanesi Süheyl Ünver Dosya : 46

23.

Eserin Adı	:	Celî sülüs bir kompozisyon
Tarihi	:	1318/1907
Metni	:	“ <i>Tevekkeltü ala’llah</i> <i>Tevekkil bâdbânın kıl küşâde fülk-i ihlâsa</i> <i>Eser bahr-ı emelde bir müsait rüzigâr elbet.</i> ”
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	“Tevekkeltü” ifadesi iri sülüsle ortada istif şeklinde, diğer metin ise dairevî bir kompozisyon şeklinde bu yazı etrafında yer almıştır (bk.Resim23).
Bulunduğu yer	:	M. Hüsrev Subaşı, a.g.e., s.116. Hüsrev Bey bu görüntüyü Fuat Başer’den aldığını ifade etti.

24.

Eserin Adı	:	Celî sülüs kıt’a
Tarihi	:	1318/1900
Metni	:	“ <i>Debistân-ı edebde iktisâb-ı ilm ü irfân et</i> <i>Demin laklakla sarf etme teneffüsghâh-ı âlemde.</i> ” <i>Hâk-i pâ-y-ı evliyâ Mehmed Nazif pür-hatâ 1318</i>
Ölçüleri	:	11 x 13 cm
Özellikleri	:	Satır aralarına çiçek desenleri serpilmiştir. Altın

cetvellidir (bk.Resim 24).
Bulunduğu yer : Portakal A.Ş. Müzayedesi, 19 Şubat 2006

25.

Eserin Adı : Sülüs levha
Tarihi : 1319/1901
Metni : “*Alem kaldırsa bir yerde kaçan sultân-ı Bismillah,
Olur lâhûtiyan ârâyiş-i divân-ı Bismillah.
Sırât-ı müstakîmi anla hatt-ı istivâsından
Varır Allah’a doğru menhec-i âsân-ı Bismillah.*”
Ölçüleri : 40.5 x 36cm
Özellikleri : Celî sülüs levha. Kenarları altın çerçevesi ve battal ebruludur (bk.Resim 25).
Bulunduğu yer : Irvin Cemil Schick Özel Koleksiyonu / Boston.

26.

Eserin Adı : Celî sülüs levha
Tarihi : 1319/1908
Metni : “*Yâ müsebbibe’l-esbâb.*”
Ölçüleri : Takriben 35 x 20 cm.
Özellikleri : Matbûdur (bk.Resim 26).
Bulunduğu yer : M. Hüsrev Subaşı, a.g.e., 1997, s.111

27.

Eserin Adı : Celî sülüs kitâbe
Tarihi : 1320/1902

Metni	:	<i>Hüve'l bâki</i> <i>Nişân-ı Hümayun kalem-i mümeyyiz</i> <i>Sâmi Efendi'nin kerîmesi</i> <i>Ve kalemi mezkur hulefasında</i> <i>Suat Bey'in zevce-i muhteremesi</i> <i>Merhume ve mağfirun lehâ</i> <i>Saadet Hanım'ın ruh-ı için El-fatiha.</i>
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Sâmi Efen di'nin kızı Saadet Hanım'ın kabir kitâbesi Altı satır halinde yazılmıştır. İstifi çok güzeldir (bk.Resim 27)
Bulunduğu yer	:	Fatih Camii hazîresi

28.

Eserin Adı	:	Celî ta'lîk kıt'a
Tarihi	:	1320/1902
Metni	:	<i>"Dil ez-ağyar hâli kon çu azm gûy mâ dârî</i> <i>Nazar ber gayr-ı mâ mefken çu kasd-ı rûy mâ dari ."</i>
Ölçüleri	:	53 x 31 cm
Özellikleri	:	Yazının etrafında sade altın cetvellerden sonra koyu mavi zemin üzerine hatib ebruludur (bk. Resim 28).
Bulunduğu yer	:	Divan Edebiyatı Müzesi 42

29.

Eserin Adı	:	Celî sülüs istif
Tarihi	:	1321/1903
Metni	:	<i>"Eddi feraidallâhi tekün mutîan"</i>

Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Uğur Derman Bey, bu istif Nazif Efendi'nin Sâmi Efendi'den ilham alarak yazdığını eserin fotoğrafının arka kısmına not düşerek belirtmiştir. Yazı kalıbıdır (bk.Resim 29).
Bulunduğu yer	:	Süleymaniye Kütüphanesi Süheyl Ünver. Dosya 46

30.

Eserin Adı	:	Celî sülüs levha
Tarihi	:	1321/1910
Metni	:	Veda hutbesinden bir pasaj: <i>Semi'na...</i>
Ölçüleri	:	5 x 25 cm
Özellikleri	:	Tezhipsizdir. (bk.Resim 30).
Bulunduğu yer	:	Portakal A.Ş. Müzayedesı, 16 Mayıs 1999

31.

Eserin Adı	:	Celî sülüs istif.
Tarihi	:	1321/1910
Metni	:	" <i>Ra'sü'l hikmeti mehâfetü'llah.</i> " (Hadis-i Şerîf)
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Oval bir kompozisyon (bk.Resim 31).
Bulunduğu yer	:	M. Hüsrev Subaşı, a.g.e., 1997, s.113.

32.

Eserin Adı	:	Celî sülüs levha
------------	---	------------------

Tarihi	:	1322/1904
Metni	:	“Şey’ün kalîlun muhtasar Hayrun kesîrun muntazar Kâle’n -Nebîyyu Mustafa Hayru’t –taâmi mâ hadar”.
Ölçüleri	:	40 x 31cm
Özellikleri	:	Zemini yeşil, ara pervaz ebru desenli, dış kısmı tezhipsizdir. Eserin ahşap bir çerçevesi vardır (bk. Resim 32)
Bulunduğu yer	:	TSMK. G.Y 1259

33.

Eserin Adı	:	Ta’lîk kıt’a
Tarihi	:	1322/1904
Metni	:	“Her ki û râ hidâyet-i ezelîst Ber tarîk-i nebî ve râh-ı velîst În atıyye be her kesî ne-dehend Hubb-i îşân atâ-yı lem-yezelîst” <i>El-fakîr Muhammed Nazîf an-Hattâtîni’l-Erkâni’l-Harbiyye gaferallâhu zünûbehû âmin sene 1322</i>
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Nazîf Efendi’nin Es’ad Yesarî’ye taklîden yazdığı yazıldığı mâîl bir kıt’adır. Tezhip edilmemiştir (bk. Resim 33).
Bulunduğu yer	:	Uğur Derman, 50 San’at Sever Serisi. <i>Hattat Nazîf Bey.</i>

34.

Eserin Adı	:	Celî sülüs levha
Tarihi	:	1323/1905
Metni	:	“ <i>Kaalellâhu Teâlâ fi kitâbihi 'l-Kerîm: Kul lâ es'elüküm aleyhi ecran ille 'l-meveddete fi 'l-kurbâ. Sadekallâhü 'l-Azîm.</i> ” (Şûra sûresi 23.ayet).
Ölçüleri	:	34 x 37.5 cm
Özellikleri	:	Nohûdi bir zemin üzerine siyah mürekkeble yazılmıştır. Satır arası altın cetvellidir (bk.Resim34).
Bulunduğu yer	:	IRCICA Kütüphanesi

35.

Eserin Adı	:	Celî sülüs
Tarihi	:	1323/1912
Metni	:	“ <i>Eddi feraidallâhi tekün mutîan</i> ”.
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikler	:	Süheyl Ünver dosyasında mevcut olan kalıbın aynısıdır (bk.Resim 35)
Bulunduğu yer	:	cartage.org. internet adresi

36.

Eserin Adı	:	Celî ta'lîk kıt'a
Tarihi	:	1322/1904
Metni	:	“ <i>Unvânu sahîfeti 'l-mü'mini hubbu Ali ibn-i ebî Tâlib El hac Muhammed Nazif min telâmizi Sâmî.</i> ”
Ölçüleri	:	70 x 36 cm
Özellikleri	:	Gri karton zeminli, altın cetvellidir (bk.Resim 36).
Bulunduğu yer	:	Divan Edebiyatı Müzesi, 44.

37.

Eserin Adı	:	Celî sülüs- Celî nesih Kıt'a
Tarihi	:	1323/1905
Metni	:	Üstte <i>Allahu Rahmânu'r- Rahîm</i> hemen altında nesihle <i>Sübhanেকে ম‌ abedenâke hakka ibâdetike yâ ma'bûd</i> yazılıdır. Alt kısımda iki koltuk arasında nesihle <i>Kaale Resulallahî men ketebe bismillahirrahmânirrahîm ve cevvedehû fe lehu'l-cenneh</i> şeklinde bir hadis-i şerif yer almaktadır. Her iki koltuk içinde ise mâil tarzda Nazif'in imzasını taşıyan bir ketebe kaydı ve tarih yer almaktadır.
Ölçüleri	:	39 x 59.2 cm
Özellikleri	:	Beynessutur tarzda tezyin edilmiştir. Metin, açık kahverengi bir zemin üzerine yazılmıştır. Kenarları tezhiplidir. Dış pervaz süslemesi mavi zemin üzerine rokoko tarzında gerçekleşmiştir (bk.Resim 37).
Bulunduğu yer	:	TSMK. G.Y. 371

38.

Eserin Adı	:	Celî sülüs levha
Tarihi	:	1324/1906
Metni	:	“ <i>Bulsa da bir kişi rif'at ile burc-ı hameli Hâk-i süfelâda yine kasr-ı vücûdu temeli Âyet-i zâikatü'l-mevte cevab ne demeli Sana rızkın yetişirken ya niçün gam yemeli Ne çekersin salıver rişte-i tûl-i emeli Ucu yok, ortası yok, böyle müşevveş ameli. Sevvedehu Nazif tahriren Ramazan 1324</i> ”.
Ölçüleri	:	56,5 x 40 cm

Özellikleri	:	Açık nohudî bir zemin üzerine yazılmış, satır araları cetvelli, iç pervazda pembe, dış pervazda lacivert zemin üzerine altın kullanılmıştır (bk.Resim 38).
Bulunduğu yer	:	TSMK. G.Y. 1347

39.

Eserin Adı	:	Sülüs ve nesih hurufât
Tarihi	:	1323/1912
Metni	:	“ <i>Rabbi yessir velâ tü ‘assir Rabbi temmim bi’l-hayr ve bihî Âmin bi-hürmeti Muhammedin ve âlih.</i> ” Alt iki satırda sülüs harflerin yazılmış ve sonunda imza metni vardır. <i>Hâk-i pâ-y-ı evliyâ Mehmed Nazif pür-hatâ 1323.</i>
Ölçüleri	:	17.5 x 20 cm
Özellikleri	:	Türk rokokosu ve naturalist uslûbda tezhiplenmiştir. Satır araları altın cetvellidir (bk.Resim 39).
Bulunduğu yer	:	Portakal A.Ş. Müzayedesi.19 Şubat 2006.

40.

Eserin Adı	:	Celî sülüs levha
Tarihi	:	1324/1906
Metni	:	“ <i>Kâle’llâhu Te’âla fi Kitâbihi’l Kerîm Yâ eyyühe’llezîne âmenû kütibe aleykümü’s – siyâm.</i> ”

*Sevedehû Mehmed Nazif tahrîren fi [30] Ramazani’ş-şerîf.
Gafera’llâhüzünûbehû âmin sene 1324*

Özellikleri	:	Matbudur, tezhipsizdir (bk.Resim 40).
Bulunduğu yer	:	A. S. Saltuk, Sebilürreşad, c. 10, 244.sayı, s. 160

41.

Eserin Adı	:	Ta'lik kıt'a
Tarihi	:	1324/1906
Metni	:	“ <i>Yâ kamberu künte bil emsi lî</i> <i>Ve sırte'l-yevme mislî</i> <i>Ve hebtüke vehebe lî</i> <i>Nemekâhu Mehmed Nazif gufira leh</i> ”
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Yazının etrafında kumlu ebrulu bir ara pervaz, dış pervazda battal ebru yer almaktadır. Altın cetvellidir (bk.Resim 41).
Bulunduğu yer	:	Işık Yazan koleksiyonu. Bk. Muhittin Serin, <i>Hat San'atı ve Meşhur Hattatlar</i> , İstanbul, 2003, s.162. Aynı metni muhtevi bir levhada farklı bir tezhiplerle Rado'nun <i>Türk Hattatlar'ında</i> s.242'de de görmekteyiz.

42.

Eserin Adı	:	Celî sülüs – Nesih
Tarihi	:	1325/1907
Metni	:	Besmele ve hadis metni. Üst kısımda celî sülüs “ <i>Bismillâhirrahmanirrahîm.</i> ” onun içinde de sülüsle “ <i>İnnehû men süleymâne ve innehû</i> ” ayet cüz'ü yer alıyor. Altta mail olarak celî nesihle altı satır halinde hadis metni var. İki tarafta da iri icâzet hattı ile hattatın imza metni görülüyor.
Ölçüleri	:	40 x 58 cm
Özellikleri	:	Açık renkli bir zemin üzerine siyah mürekkeble yazılan

eserin koltuk kısımları tezhiplidir. Besmele etrafında koltuk tezhipli halkâr desenleri vardır. Yazı etrafı mavi zemin üzeri hatayi nakışlıdır. Altın pervazdan sonra kenar tezhibine geçilmiştir. Kenarları kahverengi zemin üzerine halkerdir. Bu levha, Nazif Efendi'nin sülüs-nesih bir kıt'ayı biraz celî tarzda en güzel bir şekilde ortaya koyuşunu göstermektedir (bk.Resim 42). Onun bu eserini Hamit Aytaç da taklîden yazmıştır (bk.Resim 43).

Bulunduğu yer : Ekmeleddin İhsanoğlu Koleksiyonu.

43.

Eserin Adı : Sülüs ve nesih kıtâ

Tarihi : 1325/1907

Metni : Mü'minun suresi. 61.- 65. ayetler.

Özellikleri : Uğur Derman ' Türk Hat San'atı Şaheserleri' nde eser için şunları söylemiştir: *'Tok bir hatla yazılan kıt'anın tezhibinin bu san'atın asâletini yitirdiği asrımıza aittir. İşçiliği temiz lakin ne idüğü belirsiz desenlerle dolduran koltuk tezhipleri Sarhoş Ali'ye aittir. Mâil nesih satırların arası altınlanmıştır. Âyet aralarında ki nokta işaretleri mücevher durak denilen klasik geçmeleri şeklindedir. Dış pervaz ebru ile kaplanmış olup pervazla birlikte ayrıca zer efsan yapılmıştır'*. Bu tarz yazılmış kıt'adan altı adet olduğunu Uğur Beyden öğrenmekteyiz (bk.Resim 44).

Bulunduğu yer : İkisine (bk.Resim 44,45) Portakal A.Ş 14 Mayıs 2000 müzayedesinde rastlamaktayız. Diğer dört tanesinin nerede olduğu bilinmemektedir. Eser, Şevket Rado'nun a.g.e.' nde s. 243'de de mevcuttur.

44.

Eserin Adı	:	Sülüs – nesih kıt'a
Tarihi	:	1325/1914
Metni	:	Alak Sûresi, 3-15.âyet.
Ölçüleri	:	12 x 21 cm
Özellikleri	:	Sülüs ve nesih hatla yazılı. Zerefşanlı. Koltuk kısmı altın çiçek motifleriyle tezhiplenmiş, dış kısmı ebrulu (bk.Resim 45).
Bulunduğu yer	:	Portakal A.Ş. Müzayedesı, 14 Mayıs 2000

45.

Eserin Adı	:	Celî ta'lik levha
Tarihi	:	1325/1907
Metni	:	“ <i>El cennetü tahte akdâmi'l- ümmühât.</i> ”
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Matbudur, tezhipsizdir (bk.Resim 46).
Bulunduğu yer	:	Saltuk, a.g.m., s. 161.

46.

Eserin Adı	:	Celî ta'lik kıtâ
Tarihi	:	1325/1907
Metni	:	“ <i>Yâr âmed goft haste mî dâr dilet Dâim be-ümîd beste mî dâr dilet Mâ-râ be-şikestegân nazarhâ bâşed Mâ-râ hâhî şikeste mî dâr dilet</i> ”

Bu satırları icâzet metni takip etmektedir.

*“Lemmâ zahara isti’dâdü râkım hâzihi’l-kıt’ati’l-
latîfeti ve hüve mevlâna. El-hac Muhammed Nazif
Efendi eceztehû bi vad’il-ketebeti. Zâdallahu omrahû
ve ma’rifetehû ve ene’l-müznib. Sâmi gaferallahu
zünûbehümâ ve setere uyûbehümâ”.*

- Ölçüleri : Alınamadı.
- Özellikleri : Dört satır halinde mail olarak yazılmıştır. Bu eser Nazif Efendi’nin Sâmi Efendi’den aldığı ta’lîk icâzetnâmesidir. Sol alt köşede icâzet metni yer almaktadır. Sâmi Efendi bu kıt’anın altına düştüğü icâzet metninde Nazif Efendi’nin hat san’atındaki kâbiliyetinin açıkça ortaya çıktığını ve kendisine bu sebeple icâzeti verdiğini ifade etmekte ve ona dua etmektedir (Resim 47).
- Bulunduğu yer : TSMK. G.Y. 321. Güzel Yazılar Albümünde mevcuttur.

47.

- Eserin Adı : Sülüs-nesih levha
- Tarihi : 1325/1907
- Metni : Sülüs hatla *Yâ âlimen bihâlî aleyke ittikâli* , alt kısmında iki müzehhep koltuk arasında yedi satır halinde nesihle Ebu Said Hudrî’den menkul bir hadis metni yer almıştır. Sonra yine sülüs ile *Ve alallâhi fe’l-yetevekkelîl mütevekkilûn*, hemen altında ise yine iki müzehhep koltuk arasında nesih metin devam etmektedir.
- Hâk-i pâ-y-i evliya. Mehmed Nazif pür-hata , sene 1325.
- Ölçüleri: : 42,5 x 36 cm
- Özellikleri : Koyu nohûdi kağıt zemin üzerine yazılmış, koltuklar

yeşil, mavi ve altın renklerinin hakim olduğu bir tarzda süslenmiştir. İç pervaz beyaz zemin üzerine altınla, dış pervaz ise açık kahverengi zemin üzerine halkâr tarzında tezhiplenmiştir. Sülüs ve nesih satırları uygun tarzda zencirek süslemeler ayırmaktadır (bk.Resim 48). Bu eser Mahmut Yazır'ın a.g.e.'inde s.282'de ve Ali Alparslan'ın a.g.e.'inde s.92'de de yer almaktadır.

Bulunduğu yer : TSHK. HEA. 127.

48.

Eserin Adı : Celî sülüs levha
Tarihi : 1326/1908
Metni : İbrahim sûresi, 42. ayet
Ölçüleri : 25.5 x 50 cm
Özellikleri : İstif Nazif Efendi'nin kendi tertibidir. Dikdörtgen istifin muvazenesini sağlayan, ortada ki lâmeliftir. Hemen iki tarafta ki küplü ayın ve mukabilindeki lâm ve hemen üstünde ki zı en baş ve sondaki vav harfleri, bu uyum ve dengeyi tamamlayan unsurlardır. Sarı bir zemin üzerine yazılıdır. Kenar kısımları zerefşanla tezhiplidir (bk.Resim 49).

Bulunduğu yer : Uğur Derman Koleksiyonu

49.

Eserin Adı : Celî Sülüs levha
Tarihi : 1326/1908
Metni : “Rütbetü'l ilmi ale'l-ruteb.”
Ölçüleri : Alınamadı.

Özellikleri : Koyu zemin üzerine yazılıdır, kalıptır (bk.Resim 50).
Bulunduğu yer : Mehmet Özçay Arşivi

50.

Eserin Adı : Celî Sülüs levha
Tarihi : 1326/1908
Metni : Rahman Sûresi, 26-27. ayet.
Ölçüleri : Alınamadı
Bulunduğu yer : Mehmet Özçay Arşivi (bk.Resim 51).

51.

Eserin Adı : Celî sülüs levha
Tarihi : 1327/1909
Metni : “*Yâ Hazreti İmam-ı Azam Numan Bin Sabit El-Kufi.*”
Ölçüleri : Alınamadı.
Özellikleri : Altın cetvelli iç ara pervazdan sonra tezhip edilmiş dış pervaza geçilmektedir.
Bulunduğu yer : Mehmet Özçay Arşivi.(Resim 52)

52.

Eserin Adı : Celî sülüs levha
Tarihi : 1328/1910
Metni : “*Ve izâ hakemtüm beyne ’n-nâsi en tahkimû bil’adl.*”
(Nisâ Sûresi 58.ayet.)
Özellikleri : Levha zerendud olarak hazırlanmıştır. Dış pervaz ise

zerefşanlıdır (Resim 53). Bu eser sadece farklı bir tezhipte Uğur Derman, *İslam Kültür Mirasında Hat San'atı* 157 numara da yer almaktadır (bk. Resim 54).

Bulunduğu yer : Mehmet Özçay Arşivi

53.

Eserin Adı : Celî sülüs istif
Tarihi : 1328/1910
Metni : “*Cennâtü adnin mufettehaten lehümü'l-ebvâb.*”
Ölçüleri : Alınamadı.
Özellikleri : Siyah zemin üzerine zırnıkla yazılmıştır, üst kalıptır (Resim 55).
Bulunduğu yer : Mehmet Özçay Arşivi

54.

Eserin Adı : Celî sülüs levha
Tarihi : 1328/1910
Metni : “*Tevekkül bâd-bânın kıl küşâde fülk-i ihlâsa*
Eser bahr-i emelde bir müsaid rüzgâr elbet”
Ölçüleri : Alınamadı
Özellikleri : İki satır halinde yazılmış olan eser gri ara pervazdan sonra şal desenli altın cetvel dışında da beyaz kuzu var (bk.Resim 56).
Bulunduğu yer : Emin Barın Koleksiyonu. Bk. Muhittin Serin, a.g.e., s. 163.

55.

Eserin Adı : Celî sülüs
Tarih : 1328/1917

Metni	:	<i>“Kurretül’ayn-i Halîli ettiler nâhak şehit Bir alayı hodbin kâfir korkmayıp Allah’dan Sanma ey Saffet Muharremde husuf etti kamer Perde geldi dide-i çarha hücum-i âhdan.”</i>
Ölçüleri	:	70 x 76,2 cm
Özellikleri	:	Türk rokokosu ile tezhip edilmiştir (bk.Resim 57).
Bulunduğu yer	:	Antika ve San’at A.Ş. Müzayedesı, 1995. (Bu eser Portakal A.Ş. Kasım 1997 müzayedesinde yer almış.)

56.

Eserin Adı	:	Celî Sülüs levha
Tarihi	:	1329/1911
Metni	:	<i>“Serrâc el-hac seyyid Ali Rıza.”</i>
Ölçüler	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Kalıptır (Resim 58).
Bulunduğu yer	:	Mehmet Özçay Koleksiyonu.

57.

Eserin Adı	:	Celî sülüs istif
Tarihi	:	1329/1911
Metni	:	<i>“Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billah.”</i>
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Oval bir şekilde istif edilen hattın dört kenarında çiçek motifleri var (bk.Resim 59).
Bulunduğu yer	:	Ali Alparıslan a.g.e., s.125.

58.

Eserin Adı	:	Celî sülüs levha
Tarihi	:	1329/1911
Metni	:	“ <i>Cennâtü adnin mufettehaten lehümü’l-ebvâb</i> ”. (Hac suresi, 20.ayet).
Ölçüleri	:	Takriben 120 x 200 cm
Özellikleri	:	Zerendûd tezhiplidir. Sade altın cetvelden Sonra Türk rokokosu tarzında tezhip edilmiştir.
Bulunduğu yer	:	Hırka-ı Saadet Dairesinde giriş kapısı üzerinde(Resim 60).

59.

Eserin Adı	:	Sülüs-nesih kıt’a
Tarihi	:	1330/1919
Metni	:	“ <i>Yâ âlimen bihâlî, aleyke ittikâlî.</i> ” Duâ konulu hadis-i şerîf.
Özellikleri	:	Matbûdur (bk.Resim 61).
Bulunduğu yer	:	M. Hüsrev Subaşı, a.g.e., İstanbul, 1997, s.112

60.

Eserin Adı	:	Celî sülüs levha
Tarihi	:	1330/1919
Metni	:	“ <i>Kün ganiyye’l-kalbi ve’kna’ bi’l-kalîl</i> <i>Müt velâ tatlüb maâşen min leîm</i> <i>Lâ tekün li’l ayşî mecrûha’l-fuâd</i> <i>İnneme’r-rızku ale’llâhi’l- Kerîm.</i> ” <i>Hâzihî min âsâri üstâzi el-Hâc Mehmed Nazîf</i> <i>rahimehullâhu ve ene’l-fakîr tilmîzühû Hâmidü’l-</i> <i>Âmidî gufîra leh 1330</i>
Ölçüleri	:	34.5 x 28 cm
Özellikleri	:	Tezhipsizdir. Paspartu içine yerleştirilmiştir (bk.Resim

62, 63)

Bulunduğu yer : Portakal A.Ş. Müzayedesi, 19 Şubat 2006.

61.

Eserin Adı : Sülüs Rabbiyessir ve nesih hurûfat meşk kıt'ası
Tarihi : 1331/1920
Metni : Rabbi yesir meşki ve harfler.
Ölçüleri : Alınamadı.
Özellikleri : Tezhipsizdir. Hüsrev Subaşı, bu eseri fotokopisini Hamit Aytaç'tan bizzat aldığı, geri getirdiğinde Yeşilköy'de oturduğunu ifade eden birinin eseri emaneten istediğini, ancak bu zatın Nazif Efendi'ye ait bu çok güzel meşk kıt'asını bir daha geri getirmediğini ifade ettiğini anlattı (bk.Resim 64).
Bulunduğu yer : M. Hüsrev Subaşı, a.g.e., İstanbul, 1997, s.115

62.

Eserin Adı : Celî ta'lîk levha
Tarihi : Yok
Metni : “*Hâza min fadlî Rabbî.*”
Ölçüleri : Alınamadı.
Özellikleri : Ta'lîk hatlı eserin dış pervazı ebruludur.
Bulunduğu yer : Eser Portakal A.Ş. 14 Mayıs 2000 müzayede kataloğunda geçmektedir (bk.Resim 65). Eser Şevket Rado'nun, a.g.e., s.242.

63.

Eserin Adı : Celî sülüs kompozisyon

Tarihi	:	Yok
Metni	:	“ <i>Yâ âlimen bi-hâlî aleyke ittikâlî.</i> ”
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Tezhipsizdir.
Bulunduğu yer	:	Mehmet Özçay Koleksiyonu. Bk. Şevket Rado, a.g.e., s. 243. Ayrıca bk. Prof. Dr. Hüsrev Subaşı, <i>Yazıya Giriş</i> , İstanbul 1987, s. 114. (bk.Resim 66).

64.

Eserin Adı	:	Ta’lîk kıt’a
Tarihi	:	Yok
Metni	:	Farsça metin
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Mâil kıt’adır, tezhipsizdir (bk.Resim 67).
Bulunduğu yer	:	Şevket Rado, a.g.e., s.244.

65.

Eserin Adı	:	Celî Sülüs levha
Tarihi	:	Yok
Metni	:	Tekerleme yazılı
Ölçüleri	:	9 x 31 cm
Özellikleri	:	Kumlu ebrudan sonra ara pervazı vardır (bk.Resim 68).
Bulunduğu yer	:	Portakal A.Ş. Müzayedesı, 19 Şubat 2006

66.

Eserin Adı	:	Celî sülüs levha
Tarihi	:	Yok

Metni : “El cennetü tahte zilâli’s-suyûf.”
Ölçüleri : Alınamadı.
Özellikleri : (bk.Resim 69)
Bulunduğu yer : Prof.Dr.Hüsrev Subaşı, a.g.e.,1987, s.113.

67.

Eserin Adı : Celî sülüs kalıp
Tarihi: : Yok
Metni : Arkalı önlü bu eser karalamadan ibarettir. Bir yüzünde “*İlâhî bihakkı Muhammedin iğfirlî*” yazıyor. Diğer yüzünde ise “*Cihangir halvetî, Burhan, Hasan*” gibi kelimeler yer almaktadır.
Ölçüleri : 44,5 x 93,5 cm
Özellikleri : Siyah zemin üzerine arkalı önlü yazılmıştır (Resim 70,71).
Bulunduğu yer : TSHK. G.Y. 115

68.

Eserin Adı : Celî sülüs istif
Tarihi : Yok
Metni : Eser görülemediği için metin hakkında bir bilgi verilemedi.
Ölçüleri : Alınamadı.
Özellikleri : Nazif Efendi’ye ait bir hat istifi, kat’ san’atında kesilerek kahverengi kadife zemine yapıştırılmıştır. Eser görülemedi. Bilgiler envanter defterinden alındı.
Bulunduğu yer : TVHSM. 1508

69.

Eserin Adı	:	Celî sülüs levha
Tarihi	:	Yok
Metni	:	Eser görülemediği için metin hakkında bir bilgi verilemedi.
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Siyah zemin üzerine dairevî bir şiir ve onunda ortasında lafza-i celal ve ism-i nebî yazılıdır. Köşelerde ciharyâr isimleri yer alır.
Bulunduğu yer	:	TVHSM. 1523

70.

Eserin Adı	:	Tokça sülüs levha
Özellikleri	:	Eser hakkında başka bilgi verilmemiştir.
Bulunduğu yer	:	Kubbealtı Ekrem Hakkı Ayverdi Hat Koleksiyonu. Bk Muhittin Serin, <i>Ayvverdi Koleksiyonu</i> , s.34

71.

Eserin Adı	:	Celî sülüs
Tarihi	:	?
Metni	:	Saadettin Paşa'nın kabir kitâbesi
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Eser görülemedi
Bulunduğu yer	:	Üsküdar Yeni Valide Camii hazîresi

72.

Eserin Adı	:	Celî sülüs
Tarihi	:	?
Metni	:	Kabir kitâbesi
Ölçüleri	:	Alınamadı.
Özellikleri	:	Eser görülemedi.

Bulunduğu yer : Karacaahmet Tunusbağı kabristanında bir kabir kitâbesi

Yapıldığı zaman askerî bir misafirhâne, Őimdi DiŐ Fakóltesi olan Beyazıd'da ki binanın kapısında taşa hâk olunmuŐ “misafirhâne-i askerî” celî bir levhasının olduğu, sonra kaldırıldığı ve ne olduğunun bilinmediği İnal'ın a.g.e.'nde s.239'da belirtilmektedir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bilindiği üzere hat san'atı doğduğu günden bu güne kadar değişimler ve gelişimler geçirmiştir. Bu san'at içerisinde yetişen her bir san'atçı, izinden gittikleri üstadları taklid ederek ve daha sonra kendi üslublarını geliştirip o vadede eserler ortaya koyarak bu san'at dalına önemli katkılar sağlamışlardır.

Mustafa Râkım ve Yesarizâde gibi san'atçıların elinde hat san'atı en olgun çağını yaşamıştır

Çalışmamıza konu olan Nazif Efendi ise, 19. ve 20. yy.da celî yazıya farklı güzellikler katan önemli bir hat üstadı olmuştur. Kendisi dahi hattatların yolunu takip etmiş, onlardan hat san'atının inceliklerini öğrenmiş ve nadide eserler meydana getirmiştir.

Hattatın bu başarısında çağdaşı ve aynı zamanda hocası olan Sâmi Efendi'nin de önemli rolü olmuştur. Nazif Efendi asıl bu dönemde yazıda olgunluğa ulaşmıştır denebilir.

Açıkça anlaşılmaktadır ki, Nazif Efendi gerek taklitte ve gerekse celî yazıda usta bir hattattır. Celî yazının büyüğü ile küçültülmüşü arasında fazla bir farkın olmadığı, tashihle, oluşan küçük farkın da giderilebileceği düşüncesi onun bu san'ata kattığı farklı ve önemli bir yaklaşım tarzıdır.

Çalışma süresinin ve imkanların kısıtlılığı sebebiyle hata ve noksanlarımız olmuştur.

Çok güzel şeyler öğrenmeme vesile olan bu çalışmanın daha kapsamlı ve daha

derin arařtırmalara basamak teşkil etmesi en içten dileđimdir.

BİBLİYOGRAFYA

- ALPARSLAN Ali, **Osmanlı Hat San'atı Tarihi**. İstanbul: Yapı ve Kredi Yayınları, 1999.
- BALTACIOĞLU İ. Hakkı, **Türklerde Yazı San'atı**. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1958.
- BAYAT Ali Haydar, **Açıklamalı Hüsn-i Hat Bibliyografyası**. İstanbul. IRCICA, 2004.
- DERMAN M. Uğur, **Türk Hat San'atı Şaheserleri**. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1982.
- DERMAN M. Uğur ve ÇETİN Nihat, **İslâm Kültür Mirasında Hat San'atı**. İstanbul: IRCICA, 1992.
- DERMAN M. Uğur, **Vefatının 50.Yıldönümünde Hattat Nazif Bey, 50 San'at Sever Serisi**. İstanbul: Kemal Matbaası, 1963.
- DERMAN M. Uğur, BODUR Eruz Fulya ve GİRAY Kıymet, **Sabancı Koleksiyonu**. İstanbul: Akbank Kültür ve San'at,1995.
- DERMAN M. Uğur, "*Mehmed Nazif Bey*", **DİA**. c.28, s. 502-503.
- HAŞİM Hüseyin, "*Zamanımızdaki Hattâtîne Dair*", **Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi**. 1 Haziran 1327, s. 42.
- İNAL İbnülemin Mahmut Kemal, **Son Hattatlar**. İkinci Basım. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1970.
- "Nazif Efendi", **Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi**, c. 8, 1985.

RADO Şevket, **Türk Hattatları**. İstanbul: Yayın Matbaacılık, 1984.

SALTUK Ahmed Süreyya, “Üstad-ı Ekrem Hattat Nazif Bey”, **Sebilürreşad**. c.10, sy. 244, (1331), s. 159-161.

SALTUK Ahmed Süreyya, “Üstad-ı Ekrem Hattat Nazif Bey”, **Sebilürreşad**. Çev. Abdulkadir Yılmaz, Güzel San’atlar Enstitüsü Dergisi, 4, Özel Sayı, s. 197-204.

SERİN Muhittin, **Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar**. İkinci basım, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2003, s. 162-164.

SERİN Muhittin, **Ekrem Hakkı Ayverdi Hatıra Kitabı**. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1995, s. 25-54.

SUBAŞI M. Hüsrev, **Yazıya Giriş**. İstanbul: Dersaadet Kitabevi, 1987.

SUBAŞI M. Hüsrev, **Geleneksel Türk El San’atlarından Yazıya Giriş**. İstanbul: Dersaadet Kitabevi, 1997.

SUBAŞI M. Hüsrev, “*AYTAÇ Hamid*” **DİA**. İstanbul: Dersaadet Kitabevi, 1987, c. 4, s. 115?”.

YAZIR Mahmud Bedreddin, **Kalem Güzeli**. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1989.

MÜZAYEDE KATALOGLARI:

Aşağıdaki müzayedelerin yayınlanmış bütün katalogları incelenmiştir.

Portakal A.Ş.Müzayede Katalogları

Antika ve Sanat A.Ş Müzayede Katalogları

Alif Art Müzayede Katalogları

RESİMLER

ESERLERİN LİSTESİ

- Resim 1 : Nazif Efendi
Resim 2 : Nazif Efendi'nin evi
Resim 3 : Nazif Efendi'nin evinde. Uğur Derman, Süheyl Ünver, Nazif Efendi'nin kızı ve torunu
Resim 4 : Nazif Efendi'nin evinde. Süheyl Ünver, Azâde Akar, Nazif Efendi'nin kızı ve torunu.
Resim 5 : Bursa Ulu Camiindeki levha
Resim 6 : Celî sülüs levha.
Resim 7 : Sülüs kıt'a.
Resim 8 : Celî sülüs- nesih kıt'a.
Resim 9 : Hilye-i şerîf
Resim 10 : Sülüs kıt'a
Resim 11 : Orhaniye Kışlası Kapı Kitâbesi
Resim 12 : Hilye-i Şerîf
Resim 13 : Taamhane Kitâbesi
Resim 14 : Celî sülüs levha
Resim 15 : Yıldız Saat Kulesi Kitâbesi
Resim 16 : Yıldız Saat Kulesi Kitâbesi
Resim 17 : Celî sülüs eser
Resim 18 : İstabl-ı Amiresi
Resim 19 : Saib Paşa Kitâbesi
Resim 20 : Celî sülüs levha
Resim 21 : Celî sülüs kompozisyon
Resim 22 : Celî sülüs eser
Resim 23 : Dairevî Celî sülüs kompozisyon
Resim 24 : Celî sülüs levha
Resim 25 : Celî sülüs levha
Resim 26 : Celî sülüs bir eser
Resim 27 : Saadet Hanım'ın Kabir Kitâbesi
Resim 28 : Celî sülüs kıt'a
Resim 29 : Celî sülüs kompozisyon
Resim 30 : Celî sülüs bir eser
Resim 31 : Celî sülüs bir eser
Resim 32 : Celî sülüs levha
Resim 33 : Ta'lîk kıt'a
Resim 34 : Celî sülüs levha
Resim 35 : Celî sülüs kompozisyon
Resim 36 : Celî sülüs kıt'a
Resim 37 : Sülüs- Nesih kıt'a
Resim 38 : Celî sülüs levha

Resim 39	:	Celî sülüs bir eser
Resim 40	:	Celî sülüs levha
Resim 41	:	Ta'lik kıt'a
Resim 42	:	Sülüs- Nesih kıt'a
Resim 43	:	Hamit Aytaç'ın Nazif Efendi'yi taklîden yazdığı kıt'a
Resim 44	:	Sülüs- Nesih kıt'a
Resim 45	:	Sülüs- Nesih kıt'a
Resim 46	:	Ta'lik levha
Resim 47	:	İcâzetnâme
Resim 48	:	Sülü Nesih levha
Resim 49	:	Celî sülüs levha
Resim 50	:	Celî sülüs bir eser
Resim 51	:	Celî sülüs levha
Resim 52	:	Celî sülüs levha
Resim 53	:	Celî sülüs levha
Resim 54	:	Celî sülüs levha
Resim 55	:	Celî sülüs eser
Resim 56	:	Celî sülüs levha
Resim 57	:	Celî sülüs levha
Resim 58	:	Celî sülüs levha
Resim 59	:	Celî sülüs kompozisyon
Resim 60	:	Celî sülüs levha
Resim 61	:	Sülüs-Nesih bir eser
Resim 62	:	Celî sülüs levha
Resim 63	:	Bir önceki eserin farklı olanı
Resim 64	:	Meşk
Resim 65	:	Celî sülüs bir eser
Resim 66	:	Celî sülüs bir kompozisyon
Resim 67	:	Ta'lik kıt'a
Resim 68	:	Celî sülüs bir eser
Resim 69	:	Celî sülüs eser
Resim 70,71	:	Arkalı önlü yazılmış bir eser

Resim: 1

Resim: 2

Resim: 3

Resim: 4

Resim: 5

Resim: 6

Resim: 9

Resim: 10

Resim: 11

Resim: 12

حقیوب بالاسنه بردن دیم تارخی مختار
بالمدیے طرز اعلیٰ دہ نہ بالانوطعا مخانہ
۱۳۰۵

حمیدخان کریمک نعمت شیرین لطفندن
ایدربو مکتبی دلسیر واحیا نوطعا مخانہ

Resim: 14

Resim: 17

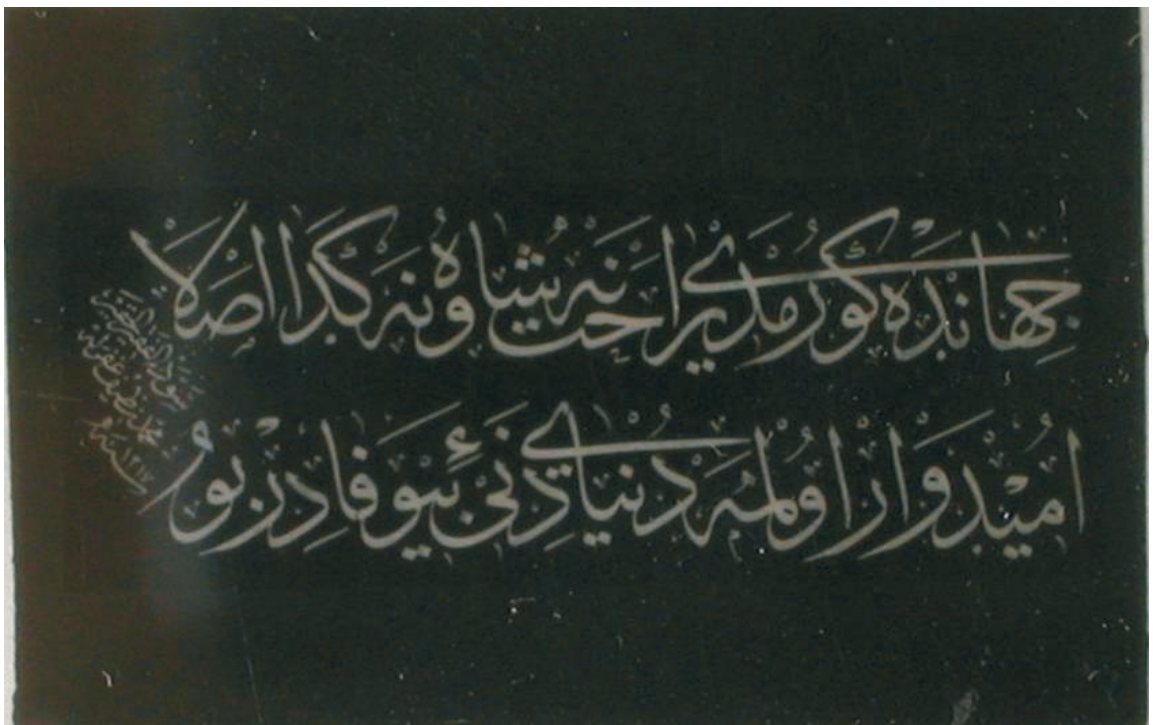
Resim: 19

Resim: 20

Resim: 21

Resim: 22

Resim: 23

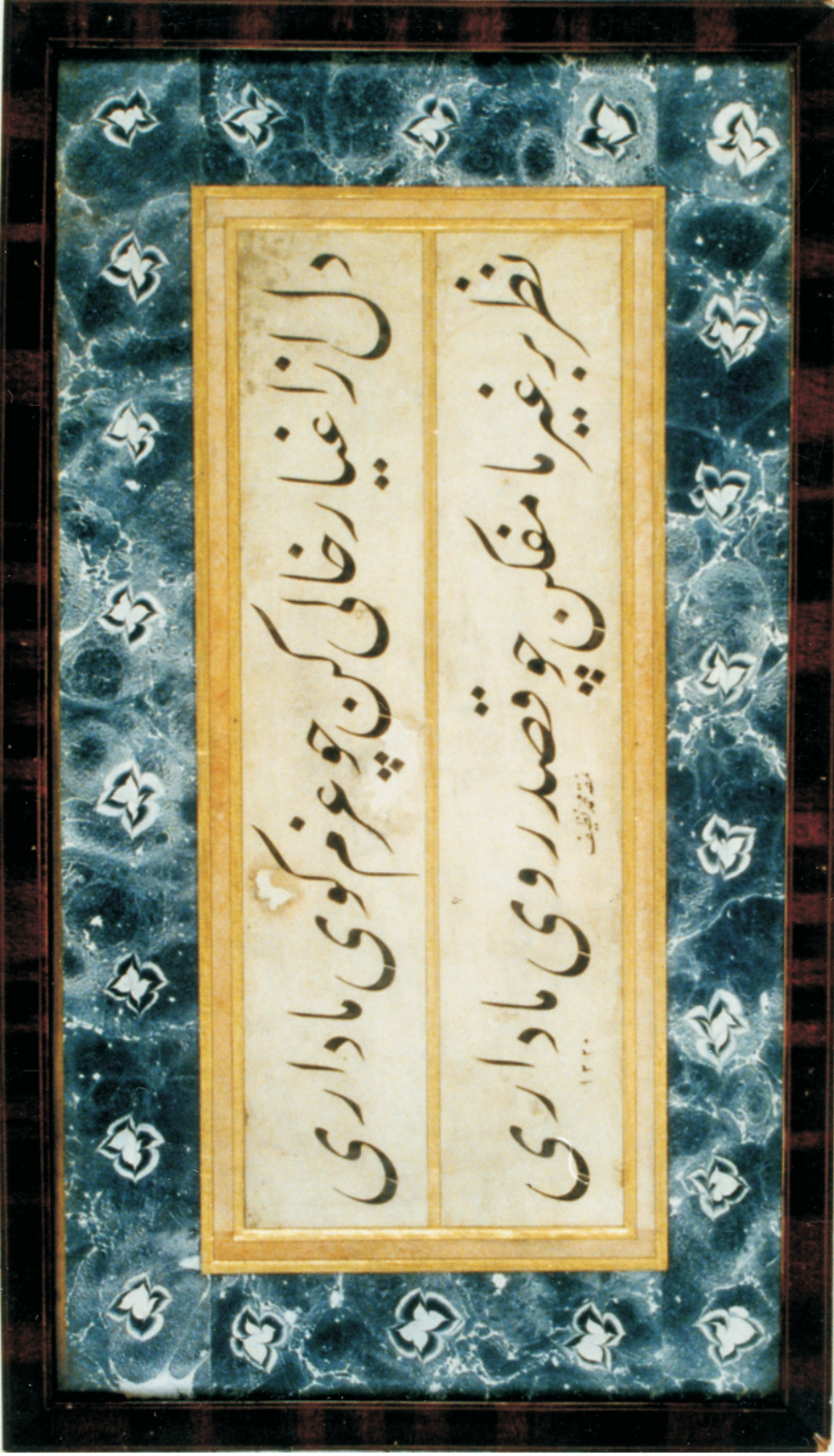
Resim: 24

Resim: 27

مَعْنَا وَطَعْنَا مَرْمِيْنَا وَفِيَا عَوَا سَا اَلَا عِلَّ

شَيْءٌ قَلِيْلٌ مِّنْ حَضْرَتِي

خَيْرٌ كَثِيْرٌ مِّنْ نَّظَرِي

قَالَ النَّبِيُّ الْمِصْطَفِيُّ

خَيْرُ الطَّعَامِ مَا حَضَرْنَا

Resim: 33

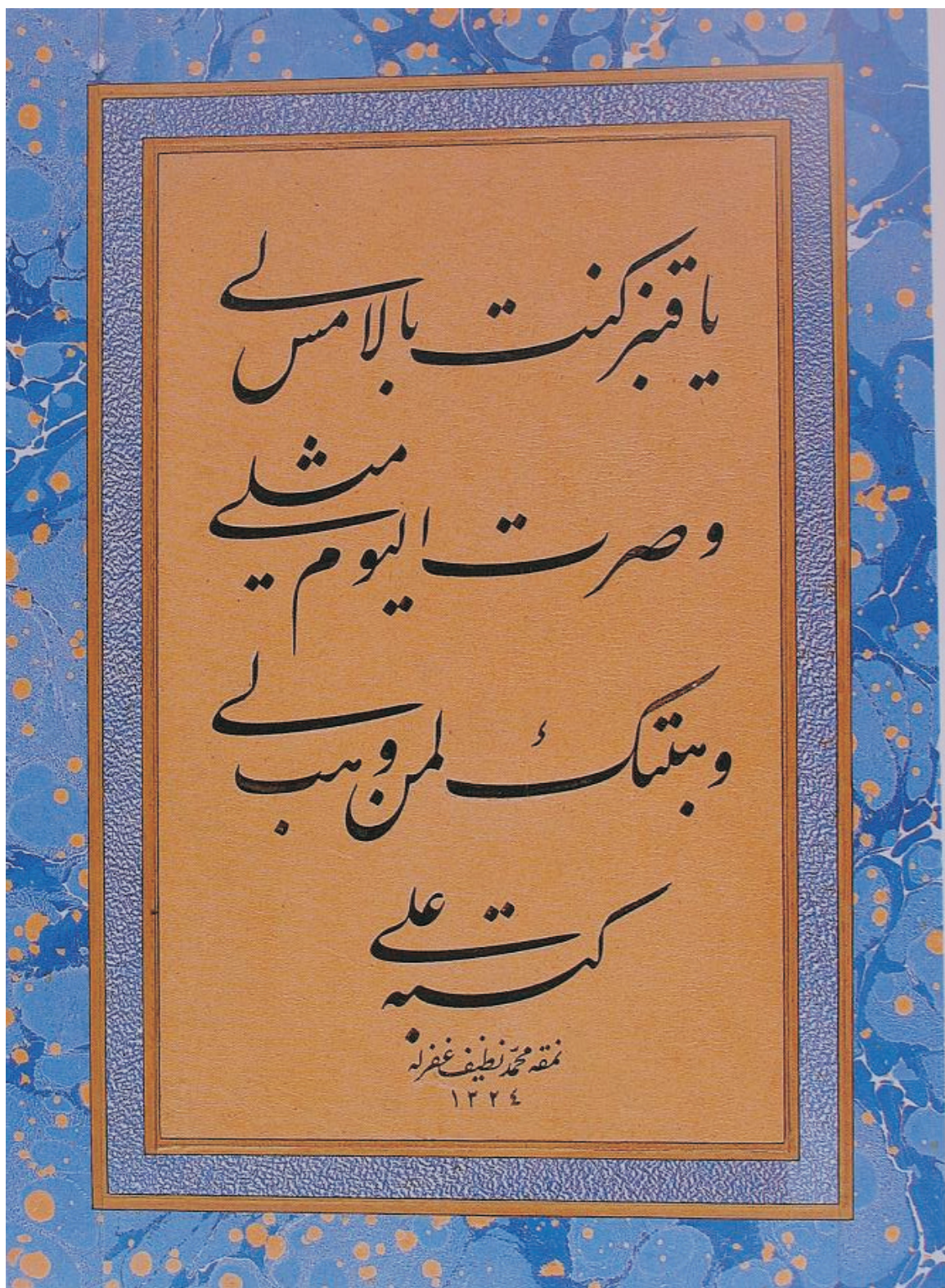

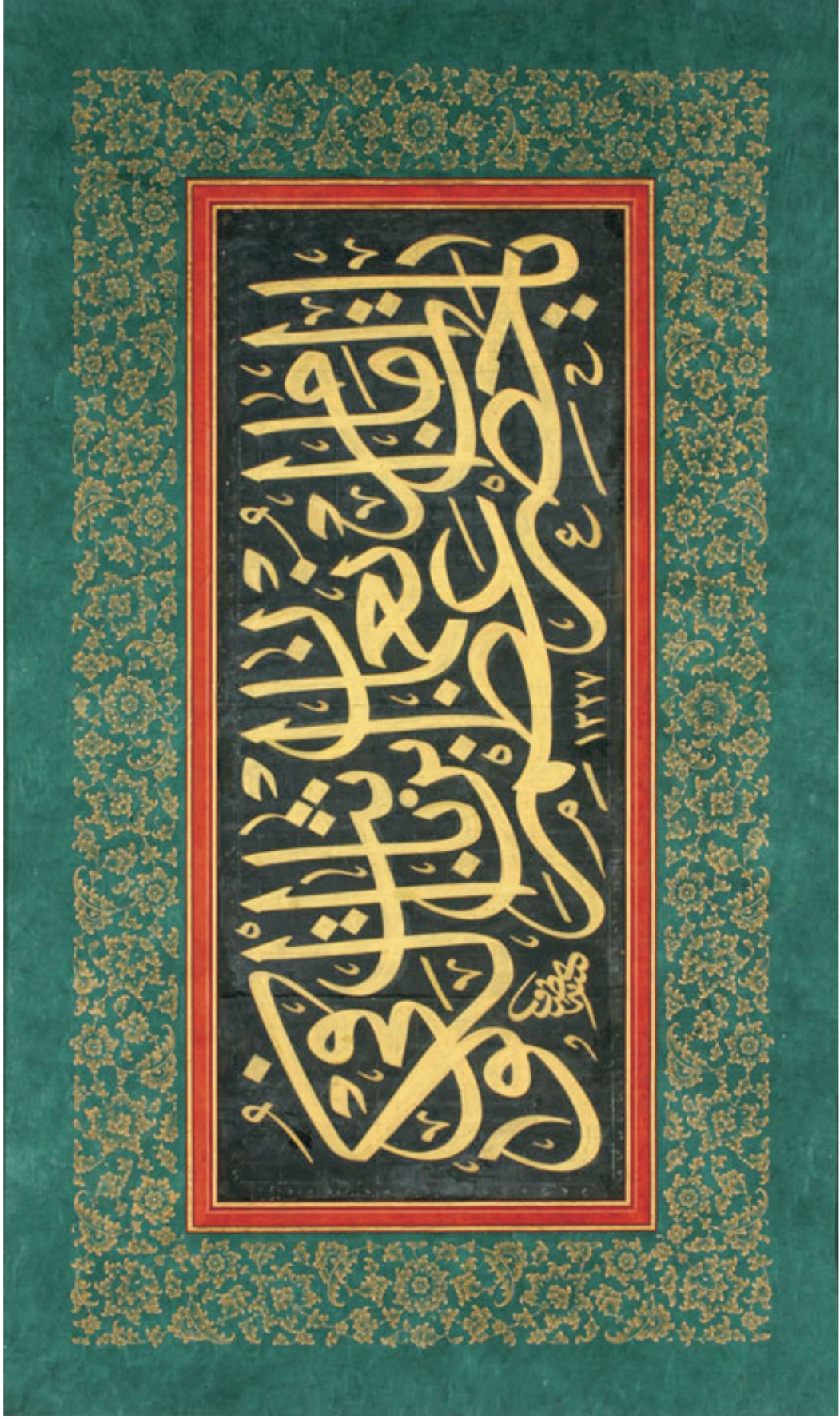

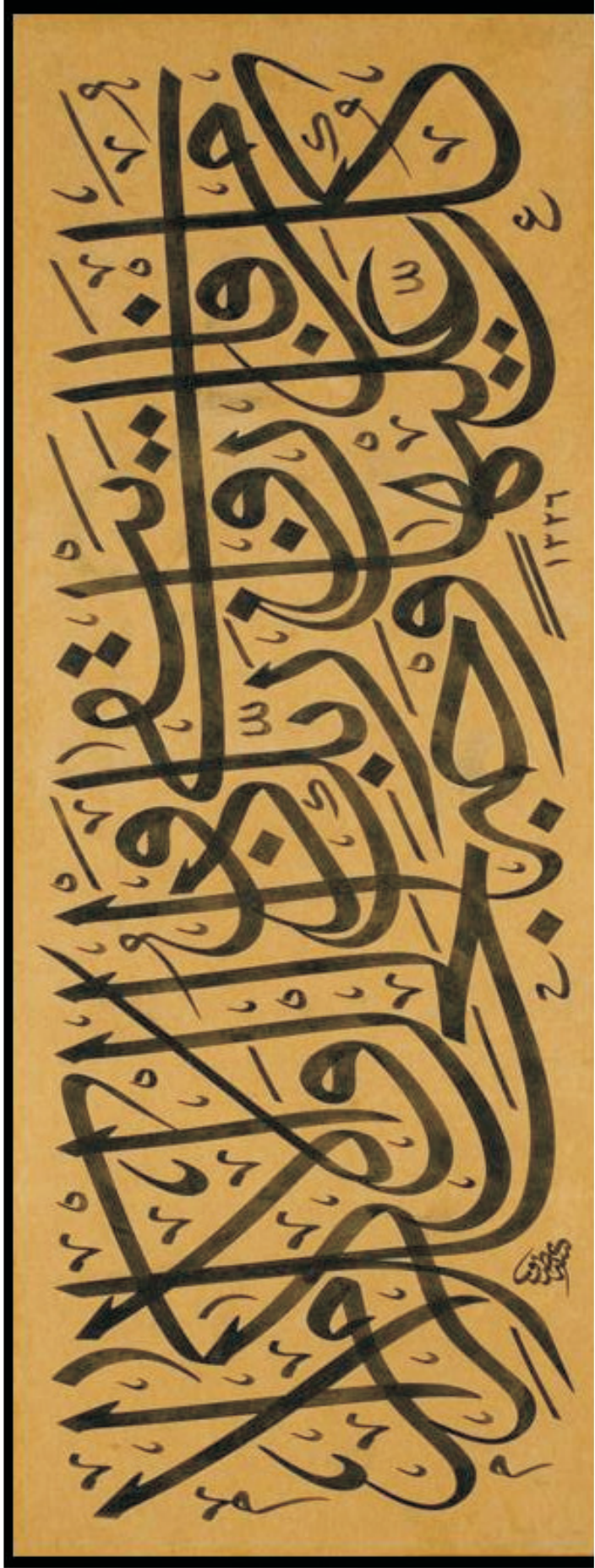

Resim: 50

Resim: 51

Resim: 52

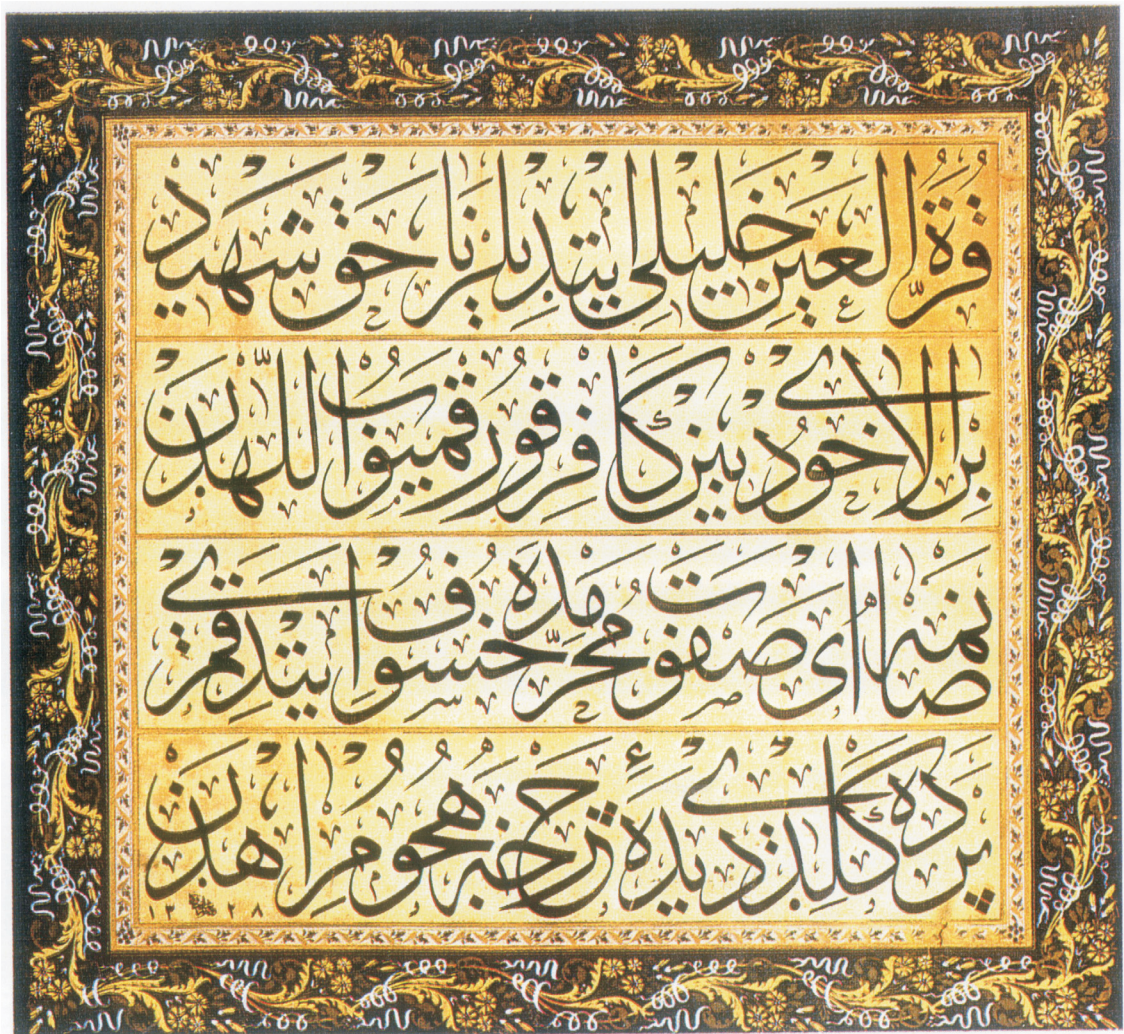

Resim: 54

Resim: 55

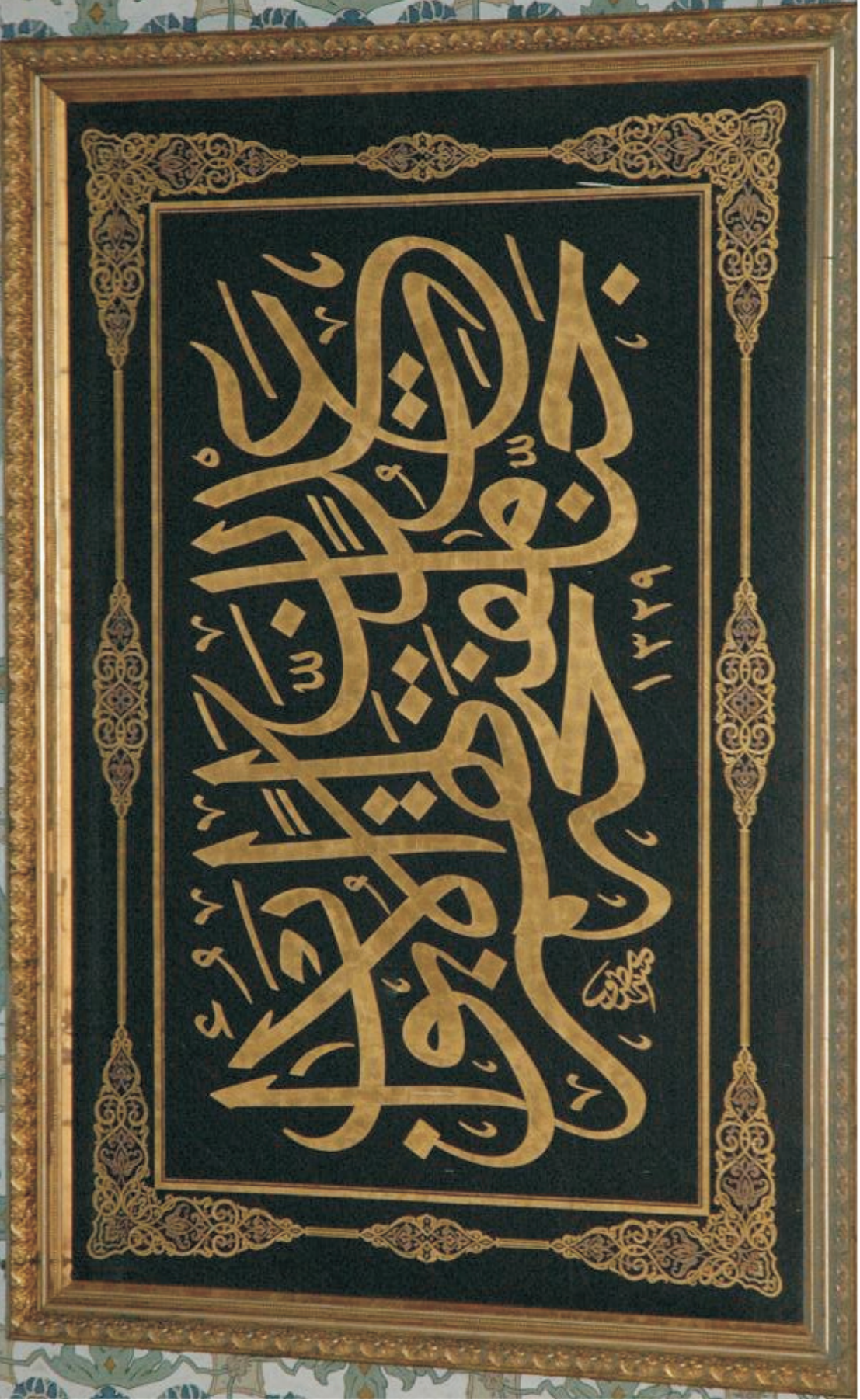

Resim: 57

Resim: 59

Resim: 60

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَوْ أَنْزَلْنَا فِيكُمْ كِتَابًا لَقُلْنَا سَمِعْنَا وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْجَوْنَ

عَلَى اللَّهِ حُتُوبٌ كَثِيرَةٌ لِرِزْقِكُمْ كَمَا يَنْزِلُ فِي الطَّيْرِ تَعْفُدُ وَخِيَا صَاغِرًا وَزُرُوحًا يُبْتَاطِئًا

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى نَبِيِّ الرَّحْمَةِ وَشَفِّعْهُ الْاُمَّةَ مُحَمَّدٌ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

بِحُجْرَةِ النَّبِيِّ الْحَاجِّ مُحَمَّدٍ زَيْفِ عَزَّ وَجَلَّ طِبَّ الْأَرْضِ كَانُ الْحَبْرِيَّةِ الْعُمُومِيَّةِ سَنَةِ ١٢٢٠ هـ

Resim: 62

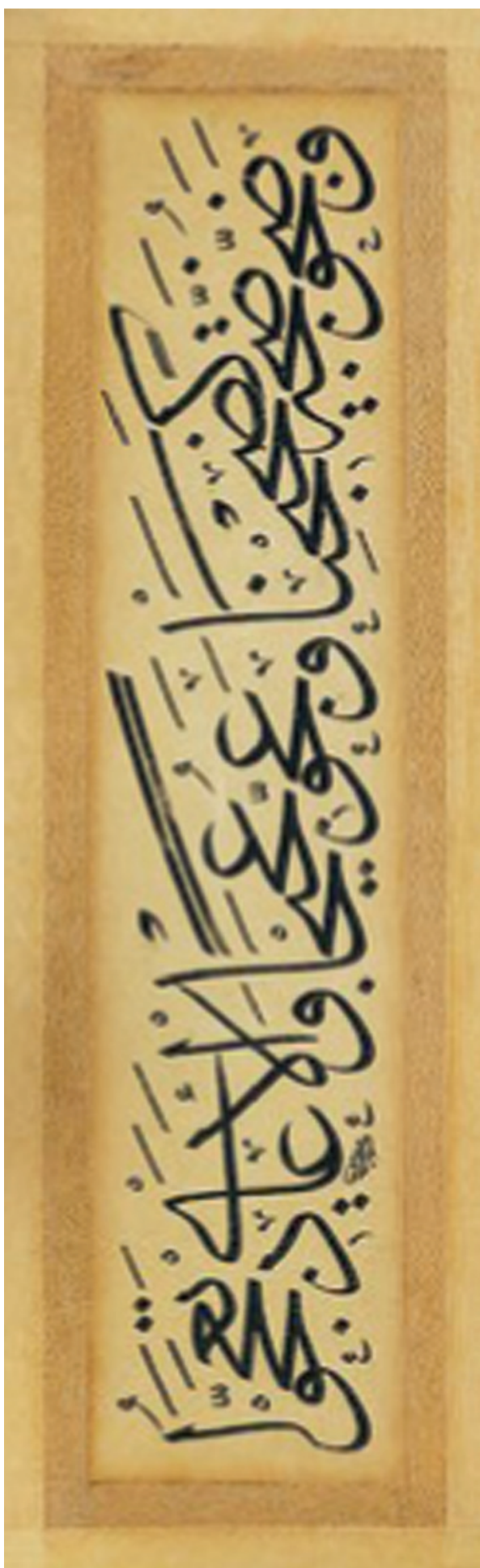
Resim: 63

Resim: 68

Resim: 69

Resim: 70

Resim: 71